

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПЕТРА МОГИЛИ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ТА АДМІНІСТРУВАННЯ
Кафедра публічного управління та адміністрування

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ЗА ДРУГИМ РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ (МАГІСТР)

на тему:

**ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НА
СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ**

Виконала: студентка 635МЗ групи
галузі знань:
28 Публічне управління та адміністрування
спеціальності:
281 Публічне управління та адміністрування
Горова Софія Віталіївна

Керівник: доктор наук з державного
управління, професор
Андріяш Вікторія Іванівна

Рецензент: кандидат наук з державного
управління, доцент
Штиршов Олександр Миколайович

м. Миколаїв – 2022 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ.....	9
1.1. Основні теоретичні підходи щодо розуміння поняття та змісту правової політики.....	9
1.2. Міжнародна правова політика як основна складова взаємодії сучасних держав.....	21
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ.....	33
2.1. Формування правової політики в сучасних умовах.....	33
2.2. Форми реалізації правової політики.....	43
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ.....	54
3.1. Проблемні питання реалізації правової політики.....	54
3.2. Перспективи розвитку та реалізації правової політики.....	65
ВИСНОВКИ.....	75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	82
ДОДАТКИ.....	92

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЄС – Європейське Співтовариство

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

ЗУ – Закон України

Конвенція – Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод

КСУ – Конституційний Суд України

ООН – Організація Об'єднаних Націй

п. – пункт (пункти)

пп. – підпункт (підпункти)

ст. – стаття (статті)

ЦК – Цивільний кодекс України

ЦПК – Цивільний процесуальний кодекс України

ВСТУП

Актуальність дослідження. Право є взаємопов'язаним із державою – основним інститутом (органом) політики. Держава та закон розвиваються разом і не можуть бути відокремлені одна від одної. Держава здійснює свою внутрішню та зовнішню політику за допомогою закону. Усі функції держави, виконувані за допомогою закону, мають політичний характер. Історично склалося так, що право виникло набагато раніше політичних явищ. Спочатку людина реалізує свої права на життя, свободу, власність на інстинктивному рівні, розвиваючи та вдосконалюючи її, вона починає робити це свідомо.

Політика здавна розуміється як мистецтво управління людьми у цивілізованому суспільстві, участь класів, соціальних груп та їх організацій в управлінні державою, у справах держави. Безумовно, політика взаємопов'язана з правом: нормативні правові акти регулюють основні політичні правила та норми, закріплюють допустимі межі та повноваження діяльності правлячих структур та опозиції. Але з погляду самостійного існування, формування політики та права піддається впливу багатьох соціальних та суспільних факторів і не може залежати тільки від взаємного впливу. Загальною рисою політики та права і те, що вони є регулюючими взаємозалежними системами суспільства. Їхні взаємини характеризуються відмінностями у способах регулювання соціального порядку та технологіях застосування державної влади й формування правової держави. Отже, різниця з-поміж них у тому, що це різні системи регулювання. Політика характеризується забезпеченням інтересів різних соціальних груп. Держава, у свою чергу, зацікавлена у зміцненні позицій групи, яка контролює владу, припускаючи, що для цього будуть використані всі наявні ресурси. Система правового регулювання спочатку орієнтована на регулювання всього соціального простору загалом, без виокремлення будь-яких групових пріоритетів. Актуальність обраної теми полягає в тому, що, поєднуючи

можливості регулювання політики та права, державна влада може сформувати таку правову базу, яка встановить основні цілі та цінності політично провідних груп, отримає необхідну стабільність та захистить суспільство від екстремальної політичної конкуренції.

Незважаючи на те, що останніми роками словосполучення «правова політика» досить часто зустрічається в нормативних правових актах, у роботах науковців, у засобах масової інформації, єдине сприйняття цього явища з погляду його категоріального статусу, ціннісних пріоритетів та механізму реалізації досі відсутнє.

У науковій літературі справедливо відзначається недостатність загальнотеоретичної розробки зазначеної проблематики та переважно галузева спрямованість існуючих робіт. Водночас не викликає сумнівів, що розробка ефективної правової політики держави, обґрунтування концепції правового розвитку на найближчий час і на перспективу є одним з найважливіших завдань сучасної вітчизняної науки. Особливого значення названа проблема набуває у світлі проведеної реформи виконавчої влади, утвердження принципів демократизму, удосконалення системи управління. Для забезпечення поступального розвитку вітчизняного суспільства важливо, щоб усі ці зміни протікали в правовому руслі, щоб при цьому використовувалися не вольові й, тим більше, не силові, а виключно легітимні методи, засоби та форми.

Аналіз джерел, присвячених дослідженню питань, що стосуються обраної проблематики, дозволяє звести всі наявні матеріали до кількох груп. До першої групи відноситься література, присвячена аналізу таких вихідних для цього дослідження понять, як «політика», «право», «державна» тощо, які використовуються багатьма науками, і зокрема філософією, політологією, юриспруденцією тощо. Насамперед слід згадати наступних авторів: С. Досенко, Т. Шевченко, С. Задорожна, Н. Кирилюк, А. Маник та інші.

Другу групу склали наукові праці, присвячені власне феномену «правова політика». В ході дослідження було проаналізовано роботи таких

визначних фахівців, як В. Башкатова, О. Світличний, В. Тацій, В. Борисов, В. Батиргареева тощо.

До третьої групи належать роботи галузевих наук (кримінальне право, кримінально-виконавче право), де феномену «правова політика» приділено набагато більше уваги. У зв'язку з цим можна назвати таких відомих учених як: В. Гонюкова, В. Козаков, В. Ребкало, О. Світличний, А. Кадегроб тощо.

Разом з тим, незважаючи на велику кількість наукових праць, присвячених розгляду проблем правової політики, у вітчизняній науковій літературі на сьогодні немає комплексних досліджень, у яких проблема сутності та змісту правової політики держави досліджувалася б у контекст теоретико-правового аспекту. Отже, теоретичну основу дослідження склали праці вітчизняних та зарубіжних науковців, що належать до різних наукових напрямів та шкіл та є виразниками різних поглядів на зазначену темою дослідження проблематику. Як нормативно-правову базу використовувалися чинні міжнародні та внутрішньодержавні нормативно-правові акти, зокрема регламентуючі сфери правової політики, захисту прав і законних інтересів громадян тощо.

Об'єктом дослідження – є суспільні взаємовідносини, пов'язані з формуванням та здійсненням правової політики держави.

Предметом дослідження – є поняття, принципи, процедури, що характеризують феномен «правової політики».

Мета дослідження – теоретичному обґрунтуванні різних аспектів правової політики, у тому числі щодо сучасної держави та суспільства.

Для досягнення мети дослідження було поставлено та вирішено такі **завдання:**

- розглянути різні теоретичні підходи до розуміння феномену «правова політика», виявити основні ознаки, принципи правової політики;
- проаналізувати класифікацію правової політики за різними критеріями реалізації;

– виділити пріоритетні напрями правової політики на етапі розвитку сучасної держави та суспільства та дати коротку характеристику кожного напрямку;

– окреслити проблеми, найбільш значущі для правової політики та намітити перспективні шляхи їх вирішення.

Методи дослідження. Під час написання роботи було використано такі загальнонаукові прийоми пізнання, як: аналіз та синтез, індукція та дедукція, аналогія, порівняння тощо. Основою дослідження стали системно-структурний та функціональний методи пізнання соціальних та правових явищ. Особливе значення при дослідженні приділялося методу правового моделювання. З метою виявлення особливостей правової політики держави у використовуються спеціальні методи: формально-юридичний, статистичний, історичний, соціологічний, психологічний тощо. При вивченні нормативно-правових актів, що складають основу правової політики, використовувалися формально-логічний метод тлумачення права, порівняльно-правовий метод, а також метод теоретико-правового моделювання. Також було використано історико-правовий метод, як вид критичного методу, який надав змогу подолати давнє і непродуктивне розмежування між «сучасною» і «традиційною» правничою наукою.

Наукова новизна визначається як самою постановкою проблеми, так і підходом до її дослідження з урахуванням розробленості відповідних питань. Автором зроблено спробу комплексного розгляду структури, змісту, цілей, принципів, засобів, а також форм реалізації правової політики. Особливу увагу приділено інтерпретації даного терміна у суб'єктивному та об'єктивному сенсах. Розглядається своєрідність суб'єктного складу, виділяються види суб'єктів правової політики за різними критеріями. Аналізуються основні форми державної діяльності у сфері правової політики як її основного суб'єкта. На основі проведеного аналізу виявлено пріоритетні напрями правової політики сучасної держави, проблеми зазначеної діяльності та шляхи її оптимізації.

Практичне значення отриманих результатів. Отримані в ході дослідження результати можуть бути використані:

а) у подальших наукових дослідженнях сучасного стану та перспектив розвитку правової політики;

б) у викладанні загальної теорії права та держави, права в сфері публічного управління, конституційного, адміністративного та кримінального права, кримінально-процесуального права тощо;

в) у діяльності органів публічної влади при виробленні основних напрямів правової політики держави;

г) розробки спеціального курсу «Основи правової політики в Україні».

Апробація результатів дослідження. Матеріали магістерської роботи стали підґрунтям для написання тез доповідей на конференцію «Могилянські читання-2022» на тему «Особливості взаємодії права та політики».

Структура дослідження. Специфіка теми, сформульовані мета і завдання визначили послідовність викладення матеріалу і структуру роботи. Робота загальним обсягом 92 сторінки, складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

РОЗДІЛ 1

ОСНОВНІ ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ЩОДО СУТНОСТІ ТА ЗМІСТУ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Основні теоретичні підходи щодо розуміння поняття та змісту правової політики

Сучасне трактування правової політики є необхідною передумовою в новому якісному вимірі сучасних реалій при переосмисленні її місця та ролі, ступеня самостійності, форм, методів формування та здійснення. На сьогодні досить широко трактуються проблеми правової модернізації сучасного життя, правової політики [9]. Впорядкування системи знань з категорії, що вивчається, в рамках нашого дослідження, полягає в узагальненні матеріалу та подання правової політики як загальнотеоретичної категорії. Для цього необхідно позначити поняття, сутність, ознаки, цілі, завдання, принципи правової політики. Визначимося з поняттям правової політики.

Варто вказати, що поняття «правової держави» відрізняється у більшості дослідників насамперед за широтою розглянутої проблеми. Наприклад, Н. Ісаков інтерпретує правову політику як «особливе політико-правове явище, яке формується внаслідок системної, науково-обґрунтованої діяльності держави та громадських об'єднань і спрямоване на визначення стратегії та тактики правового розвитку суспільства, вдосконалення механізму правового регулювання, забезпечення права і свободи людини і громадянина, побудова правової держави» [5, с. 44-45]. Ключове розуміння правової політики через особливе політико-правове явище досить широким, отже неточним, що призводить до невиправданого «розмивання» рамок концепції.

З погляду інших дослідників, правова політика – це «цілеспрямована планомірна діяльність держави у сфері правового регулювання соціальних взаємовідносин, сутність якої полягає у виробленні та практичній реалізації правових ідей та цілей стратегічного характеру» [9]. Також Н. Матузов визначає правову політику «як комплекс заходів, ідей, завдань, програм, установок, реалізованих у сфері правничих дій та у вигляді права» [13, с. 51]. Варто погодитися з позицією А. Малько, що «правова політика дуже різноманітна за своєю природою:

- залежно від сфери здійснення вона може бути конституційною, кримінальною, сімейно-шлюбною, фінансовою, податковою, митною, банківською тощо;

- залежно від змісту – законодавчою, виконавчою, суддівською, прокурорською, нотаріальною та ін.;

- залежно від цілей – поточною та перспективною; залежно від функцій – праворегулятивною та правоохоронною тощо» [16].

За словами А. Коробової, «правова політика – специфічний, але мало вивчений феномен суспільного життя. Це явище, загальне для всіх галузей права, об'єктивно входить у предмет теорії держави і прав. Вивчення даної проблеми на загальнотеоретичному рівні має важливе методологічне значення для галузевих дисциплін» [22, с. 22]. На думку О. Рудневої та О. Ярмиша, «правову політику» можна розглядати як «...особливе політико-правове явище, що формується внаслідок системної, науково обґрунтованої діяльності держави і громадських об'єднань, спрямоване на визначення стратегії і тактики правового розвитку суспільства, удосконалення механізму правового регулювання, забезпечення прав і свобод людини та громадянина, побудову правової держави» [27, с. 44].

Гносеологічна природа та сутність, а також зміст правової політики мають складний, різноманітний характер. З одного боку, правова політика існує поряд з іншими видами державної політики, такими як економічна, соціальна, національна, фінансова, екологічна, науково-технічна та інші. При

цьому відображається її вузький аспект розуміння. Із іншого – широкий аспект розуміння конструкції правової політики, з позицій якого право закріплює та юридично оформляє всі форми та види державної політики. На цій підставі правова політика виступає самостійним феноменом, має свої якісні характеристики.

У цьому розумінні, правова політика пов'язує воедино «право» та «політику». Охарактеризуємо особливості цього взаємозв'язку для розуміння природи та сутності правової політики. Під час характеристики права здебільшого виходимо з його нормативного трактування, а «до політики належить те, що взаємопов'язане з суспільними інтересами та управлінням; головним специфічним інструментом впливу на різноманітні сторони соціального життя тут служить влада, примус, авторитетний вплив, які використовують практично завжди силу організацій, якими можуть виступати як держави, партії, об'єднання, рухи, інші громадські інститути» [29, с. 44]. Спочатку політика була покликана забезпечити мінімальні цивілізаційні потреби людини, але з своїм становленням та зміцненням розширювалася змістовно та просторово. Політика набуває самостійного статусу, виражаючи ціннісні інтереси соціальної групи.

Варто погодитися з думкою О. Рибаківа, що «термін політика, який отримав поширення під впливом трактату Аристотеля «Політика», набув сьогодні щоденного вживання. Політика розуміється як феномен, який не лише визначає специфічні функції управління людьми для вироблення відомих форм поведінки, а й як соціальне благо, цінність, яку підтримують члени цієї спільноти» [48].

Політика у найбільш широкому філософсько-соціальному масштабі – це «мистецтво управління суспільством, яке характеризує взаємовідносини з приводу влади між класами, партіями, націями, між державою та народом» [49]. Повне та багатогранне визначення політики не виступає метою нашого дослідження, тому обмежимося вказівкою на кореляцію понять «політика» та «правова політика», в чому підтримуємо думки більшості вчених про

взаємозалежність аналізованих феноменів у суспільному розвитку та наводимо висловлювання Н. Матузова, що «по суті справи, це своєрідний вияв відомого діалектичного взаємозв'язку загального, особливого та одиничного. Перед нами тріада: політика взагалі – державна політика – правова політика» [55, с. 44].

Якщо право розглядати як інструмент, знаряддя, засіб влади, то політика завжди матиме домінуюче становище стосовно права та її правовий характер згадувати не доведеться. Таке положення характерне (в найбільш яскравому вигляді) для періоду революцій, криз, інших соціальних аномалій, коли політика волюнтаризму бере «верх» над правовими основами. Ось чому важливо та необхідно «пов'язати» політику правом, поставити чіткі межі нехай і дозволеної поведінки.

Політика має спиратися на право та обмежуватися ним від зловживань. Аналізуючи право у вигляді самостійної соціальної та культурної цінності, політика має усвідомлено трактувати його як мету, а отже, застосовувати силу лише у межах правового простору. «Право є спосіб легітимації і водночас форма вираження та здійснення політики, а політика через інститути влади та закони гарантує певний захист свободи та відповідальності особистості, її права, інтереси» [59].

Правова політика має виступати механізмом вирішення суспільних конфліктів як альтернатива крайніх руйнівних способів врегулювання протиріч. Щодо її змісту можемо співвідносити його з реальним життям та наводимо думку Н. Матузова про те, що «у практичному плані правова політика представляє собою різнобічну діяльність суб'єктів, спрямовану на вирішення конкретних завдань, таких як удосконалення юридичної системи, підвищення ефективності правового регулювання, зміцнення законності та правопорядку, боротьба зі злочинністю, забезпечення прав і свобод громадян та посилення їхніх гарантій, становлення належної правосвідомості та правової культури суспільства, формування законослухняної особистості та

ін. Кінцева її мета – побудова правової держави. При цьому йдеться про правову політику як в її статичному, і динамічному стані» [62, с. 44].

Наприклад, О. Рибаків вважає, що «в реальному житті зміст правової політики пов'язаний з її ціннісною підставою та формами вираження як комплексного інституту загальнозначущого порядку як системи взаємовідносин особистості та влади. Але який би не був зміст правової політики, вона значима лише тому випадку, тоді чогось варта, якщо спрямована на захист, забезпечення прав і свободи особистості» [67, с. 22]. Це досить ґрунтовне висловлювання, оскільки основною цінністю держави визнається особистість у її гармонійному розвитку.

При констатації єдиної двоїстої сутності правової політики зосереджуємо увагу на її широкому розгляді як загальнодержавної політики, що ґрунтується на праві. Виходячи з цього твердження, варто вказати на ознаки правової політики, що найкраще її характеризують.

1. Має абстрактно-ідеальну природу і виступає узагальнюючою концептуально-методологічною категорією, яка фіксує найбільш загальні закономірності у сфері вдосконалення та розвитку правового життя.

2. Зумовлюється гносеологічною основою політико-правової діяльності (логічні, системні, діалектичні, кореляційні, морально-етичні, ціннісно-орієнтаційні та інші аспекти).

3. Організує та оформляє відповідні правові засоби різних видів державної політики: економічної, соціальної, культурної, фінансової, екологічної та інші.

4. Позиціонується як діяльність у галузі права поряд з іншими видами державної політики: національної, науково-технічної тощо.

5. Є складною комплексною юридичною конструкцією.

6. Розглядається як єдина загальнонаціональна політика.

7. Виступає цементуючою ланкою, що зв'язує поняття «політика», «державна політика», «право».

8. Розглядається як частина правового життя суспільства, де політичне управління здійснюється законними правовими засобами.

9. Є засобом організації рівнів та видів правового впливу, створення, удосконалення механізмів регулювання.

10. Формується та здійснюється численними та різнорівневими суб'єктами, що сприяє зближенню інститутів правової держави та громадянського суспільства.

11. Детермінована усією юридичною інформацією у політико-правовій сфері.

12. Спрямована на зміцнення громадської влади та державності для демократизації розвитку інститутів громадянського суспільства [76].

Таким чином, найбільш повне розуміння правової політики складається з її вузького трактування як політики в галузі права і широкого розуміння, як концептуальної державної діяльності, що здійснюється повсюдно і щодо всіх сфер суспільного життя у вигляді права. На нашу думку, правова політика – це «заснована на сукупності ідей, завдань, програм, наукова, цілеспрямована, послідовна концептуально-практична діяльність держави та інших структур, що здійснюється в галузі права та за допомогою права, що виступає дієвим засобом створення ефективного механізму правового регулювання».

Виходячи з дослідження загальнотеоретичного аспекту правової політики та поділяючи її ознаки (риси, властивості, особливості, характеристики) та принципи (які первинні по відношенню до ознак і розуміються як їх визначальні ідеї, начала) все ж таки варто наголосити, що ці поняття взаємопов'язані до такої міри, що буває досить складно розмежувати одне від інше. Так, принципом [78] та якісною особливістю [77] правової політики виступає її наукова обґрунтованість, яка виражається «в послідовній, продуманій організації конкретних правових засобів, а не в симбіозі миттєвих дій, що не призводять до бажаного результату» [81, с. 13-14].

Причому не можна вважати позитивною тенденцією розвитку отримання швидкого очікуваного результату з подальшим погіршенням стану, з очевидним різким падінням характеристик по відношенню до початкового рівня. При взаємопроникненні до категорій розмежуємо їхній зміст. Принципи правової політики – це «основні ідеї, що визначають сутність та розуміння правової політики» [86]. Принципами правової політики є:

1. Наукова обґрунтованість. На думку В. Трофімова, «наукові засади правової політики слід розглядати у вигляді системи теоретичних та емпіричних знань, що сприяють якісній розробці, прийняттю та ефективній реалізації правових рішень нормативного та ненормативного характеру, спрямованих на забезпечення оптимального функціонування правової системи, створення умов для її перспективного розвитку та вдосконалення» [86].

2. Єдність загальнонаціональної політики безпосередньо у сфері дії права та за допомогою дії права. У цьому принципі втілюється двостороння природа правової політики.

3. Реалістичний характер при обумовленості об'єктивними процесами розвитку.

4. Несуперечливе співвідношення в ній стратегічних та тактичних складових для поступального позитивного розвитку. Стратегія розуміється як різнобічна перспектива розвитку, а тактика «підбирає» оптимальний баланс юридичних засобів у конкретний період часу [5, с. 22].

5. Виражений стимулюючий характер розвитку демократичних взаємовідносин при формуванні основ розуміння, висловлювання та побудови поняття правової політики.

6. Наявність точних обмежувальних передумов для недопущення зловживань.

7. Передбачуваність результатів правової політики.

8. Поєднання та баланс інтересів особистості, суспільства та держави [13, с. 25].

Принципи правової політики, безперечно, будуються на засадах права, ними визначені. Думаємо, що загальноправові засади права відповідають вимогам правової політики. Однак очевидні й відмінності, які полягають у наступному:

- принципи правової політики докорінно відображають порядок із правотворчістю також правозастосовні та правоінтерпретаційні процеси;
- враховують належну специфіку взаємодії права та політики, де політика, по суті, найбільш динамічна категорія;
- принципи правової політики гармонізують баланс між об'єктивно-суб'єктивними факторами співвідношення права та політики;
- розглядають правову політику як реальний канал правомірної реалізації права [14, с. 11].

Мета правової політики, у межах її характеристики як загальнотеоретичної категорії, що складається у здійсненні діяльності з вироблення та реалізації концептуальних, стратегічних напрямів правового розвитку країни, а також розвиток науки про дану діяльність. Уся концепція правової політики спрямована на підвищення рівня та якості правового життя в сучасному суспільстві. Подібні цілі тлумачаться в науковому розумінні по-різному. Наприклад, формування правової держави та громадянського суспільства називаються «метою державної правової політики, що, по суті, правильно, але найбільше широко та лаконічно, без чіткого її видового позначення» [15, с. 26-27].

Цілі правової політики можуть носити різноманітний характер і класифікуватися на різних підставах. Не розкриваючи це питання повномасштабно, відзначимо лише загальновизнане у науці існування перспективних, тактичних, найближчих цілей становлення концепції правової політики в сучасній державі.

Аналізуючи практику законодавчого розвитку сучасних держав, можна стверджувати про відсутність стратегічного напрямки (мети) розвитку правової політики держави. Дозволяються на більш менш успішному рівні лише найближчі, миттєві цілі, які, зрештою, не ведуть до поступального прогресу державності. Завданнями правової політики виступають:

- різноманітні конкретні положення щодо визначення передумов, умов, механізмів для глибокого вивчення соціальних та правових закономірностей розвитку;
- розроблення послідовних напрямків правової дії;
- створення дієвого механізму правового регулювання у всіх сферах життєдіяльності та рівнях державності [17, с. 455].

Цілі та завдання правової політики містять у собі відповідно певну стратегію та тактику правового життя. Необхідність розгляду політики з погляду права назріла за реаліями сучасного життя. Однак категорія правової політики має отримати повне логічне загальнотеоретичне обґрунтування з подальшим динамічним, послідовним розвитком у науці, законодавстві, практиці.

Найгостріша значущість концептуальної розробки правової політики та форм її проявів впливає з того, що у більшості сучасних держав її просто не має. Доречно з цього приводу висловлюється А. Малько: «в сучасних державах поки ще немає повноцінної правової політики, бо немає єдиного правового простору (немала частина правових актів суперечить або конституційним нормам або загальноприйнятим документам); рішення часом приймаються поспішно, непослідовно, спонтанно; відсутній моніторинг всього позитивного та негативного у розвитку регіонального законодавства; влада здебільшого пасе останніх щодо важливих подій, «б'є по хвостах», працює не з причинами, а з наслідками, не встигає за ситуацією (хоча справжня політика пов'язана з випередженням обставин, із передбаченням нових «ходів» реальності, передбачає прогнозування, планування тощо). Найголовніша ж біда полягає в тому, що нинішня політика багато в чому

здійснюється у відриві від реально існуючих суспільних взаємовідносин, без урахування закономірностей правового життя сучасного суспільства» [22, с. 33].

Справді, концепція правової політики почала найповніше розроблятися в 90-х роках минулого століття як реакція на непередумані, а багато в чому волюнтаристичні правові хаотичні перетворення та являє собою, в першу чергу, наукову абстракцію. «Загальна методологічна проблема полягає в тому, – як слушно, зокрема, зазначає С. Орешкін, – що розгляд правової політики, як реально існуючого в сучасному світі феномену, носить характер припущення. У літературі з цього з приводу є досить радикальні судження, наприклад: «головна проблема правової політики у тому, що її немає». Можливо, у цьому ставленні з боку юридичної науки дійсно має місце своєрідне випередження, «забігання вперед»: наявність правової політики, чи хоча б її елементів вимушено применшуються. В іншому випадку, якщо зовсім не ставити і не досліджувати цю проблему, то правова політика може коли-небудь з'явитися» [27, с. 26].

Правильно відбито факт, що наукові конструкції в галузі правової політики можуть формуватися швидше та випереджати реально існуючу юридичну реальність. Абсолютно правильно позначає причину відриву різних теоретичних побудов у галузі правової політики від реальної дійсності самою природою поняття «правової політики», наприклад, К. Шундиків, який вважає, що «зазначений феномен представляє собою особливий різновид абстракції, так звану «абстракцію – ідею». Специфіка таких абстракцій полягає в тому, що в них визначальне місце займають елементи ідеального, суб'єктивного, бажаного. При цьому ідеальне може бути розвинене до такого ступеня, при якому відбувається певний розрив поняття та об'єктивної реальності – перше стає об'єктом, чого в дійсності немає» [29, с. 65].

Доречною є теза В. Рудковського, з думкою якого висловлюємо згоду, що «висловлювані сумніви щодо наявності в смачному суспільстві та державі

реальної правової політики обумовлені, з одного боку, специфікою самого досліджуваного феномена, з іншого – особливостями його сприйняття науковою свідомістю. За твердженням «в сучасному світі немає правової політики», по суті, криється лише визнання того факту, що на сьогодні немає в правовій політиці певної якості, соціальної спрямованості тощо. Іншими словами, немає такої правової політики, яка, на думку того чи іншого автора, мала б бути через певні причини... Парадоксальність ситуації полягає в тому, що автори, котрі висловлюють сумніви щодо дійсності феномена «правової політики», як правило, не сумніваються у реальності кримінально-правової, цивільно-правової, судово-правової політики, як різновиду правової політики. Тим часом логіка заперечення правової політики як цілого невблаганно має вести і до заперечення її частин» [33, с. 29].

Об'єктивна необхідність концепції правового розвитку полягає в глобальності сучасного та подальшого розвитку суспільства та держави. Глобалізаційні процеси характеризуються становленням та упорядкуванням інститутів гілок влади, розвитком концепції побудови правової держави та громадянського суспільства, переходом до ринкової економіки враховуючи світову фінансову кризу, що має привести до позитивних результатів в даний момент та в майбутньому. Відповідно, альтернативи правовому розвитку немає.

Зазначимо існування широкого понятійного поля в межах розуміння правового розвитку. До уточнюючих понять відносяться: правове життя, правова реформа, правовий прогрес та інші. Варто охарактеризувати місце та роль правової політики у системі суміжних категорій для її відображення значимості. Правова політика та правове життя взаємодіють як частина і ціле, де одне виступає обов'язковою умовою існування іншого. Для забезпечення правового життя правова політика сприймається як її постійний супутник.

Співвідношення понять правової політики та правової реформи представляється як відображення цілого та частини. Концепція правової політики повинна лежати в основі всіх без виключення реформ, що

проводяться. Змістом правової реформи виступають конкретні перетворення, які ставлять за мету оновлення правової системи та її структурних елементів. Реформа розглядається поетапним процесом із належним скрупульозним відстеженням отриманих результатів, необхідною зміною цілей та завдань [37, с. 44].

Взаємодія правової політики та правового прогресу виражається, на думку А. Барсукова в тому, що «юридичний прогрес не повинен бути стихійним, несподіваним, необхідно скласти програму правового розвитку, вибрати чіткі цілі та послідовно їх досягати. Цим має займатися правова політика, яка покликана забезпечити правовий прогрес. Правова політика – це інструмент правового прогресу» [38, с. 15-16]. Правова політика глибоко контактує з правосвідомістю, правовою культурою, концепціями, навчаннями, які в загальному розумінні створюють ціннісно-орієнтаційні компоненти щодо її розвитку. Але й правова політика сприяє широкомасштабному, концептуальному становленню ідеологічної сфери проведених перетворень.

Таким чином, поняття «правової політики» досі не знайшло належного відображення в законодавстві, що дає можливість науковцям пропонувати власні визначення. Одні розглядають правову політику як особливу форму вираження державної політики, засіб юридичної легітимності, закріплення та здійснення політичного курсу країни, волі її офіційних лідерів, владних структур. Крім того розгляд правової політики та її дедалі більше поглиблене вивчення впливає із глобалізації правового життя, його масштабного ускладнення і, як наслідок, неузгодженості в сферах та рівнях правового регулювання. Правова політика розглядається як системна діяльність з боротьби з якісними змінами та підвищенням криміналізації сучасного суспільства. Для стримування цього процесу можна встановити чіткі, жорсткі, але гнучкі рамки правового регулювання під час розвитку демократичних основ, що розуміються як продуманий та послідовний

розвиток, що не має нічого спільного з хаосом, беззаконням, анархією правового життя.

1.2. Міжнародна правова політика як основна складова взаємодії сучасних держав

В даний час правова політика сприймається як універсальний засіб, що дозволяє вдосконалювати правове забезпечення інтересів держави, суспільства та особистості, й навіть домагатися балансу даних інтересів. З урахуванням конституційного положення пріоритету прав і свобод людини правова політика передбачає таке вдосконалення правових механізмів, які забезпечували б більш ефективне забезпечення прав і законних інтересів сучасної людини та громадянина, що виступає також пріоритетом для галузевих правових політик. Однак цей пріоритет передбачає і безпосередню правову політику у гуманітарній сфері, що відповідає гуманітарній функції сучасної держави і виявляється у впливі на вдосконалення політико-правового інституту прав людини, що пов'язано також із правовою політикою у сфері забезпечення розвитку громадянського суспільства та його інститутів, сприяння формуванню правової держави. Звідси випливає, що сама правова політика має бути ефективною, у тому числі правова політика держави у сфері міжнародного співробітництва та у різних сферах міжнародного спілкування. Від ступеня її ефективності, тобто досягнення стратегічних цілей багато в чому залежить авторитет країни, в тому числі й те, що сьогодні називається «м'якою силою» [85, с. 44-45].

Якщо говорити про міжнародні взаємовідносини, то їх оптимізація неможлива без послідовного дотримання норм і принципів міжнародного права. Однак підвищення впливу міжнародного права на міжнародні взаємовідносини, що знаходить своє втілення у прогресивному розвитку

міжнародно-правових взаємовідносин, є предметом особливої цілеспрямованої активності суб'єктів міжнародного права, як і розвиток останнього. Цілеспрямований вплив на міжнародне право, а з його допомогою і на міжнародні взаємовідносини, якраз можна позначити терміном «міжнародно-правова політика» [81, с. 43]. Остання задається конкретно-історичним рівнем міжнародного життя, тією чи іншою історичною стадією еволюції міжнародного права.

В умовах глобалізації відбувається розширення спектру міжнародних взаємовідносин, що трансформуються у міжнародно-правові взаємовідносини. До них входять не тільки традиційні для міжнародного життя питання війни та миру, а також питання захисту навколишнього середовища, реалізації стратегії сталого розвитку, міжнародного інноваційного та науково-технологічного співробітництва, ефективної охорони прав інтелектуальної власності тощо. Тісний взаємозв'язок учасників міжнародного спілкування та сам факт транснаціоналізації останнього підвищують актуальність міжнародно-правових механізмів поєднання цілей та інтересів їх учасників, а також досягнення розумного компромісу.

При цьому не слід забувати, що держави як основні суб'єкти формування та реалізації правової політики існують у двох вимірах – національному та міжнародному, тобто в рамках національно-правової та міжнародно-правової систем [78]. Сучасні держави не можуть у всій повноті реалізувати свої конституційні зобов'язання на національному рівні, якщо вони не реалізовуватимуть національно-державні інтереси на міжнародній арені. У глобальному світі ця обставина проявляється з найбільшою наочністю. Важко уявити, що досягнення зазначених цілей можливе без використання міжнародно-правових механізмів, передбачених у міжнародно-правових засобах різної юридичної сили. Тому держави прагнуть проводити в цьому напрямі особливу, тобто міжнародно-правову, політику. На відміну від національної правової політики остання поєднує у собі індивідуальний та

спільний характер. У рамках міжнародно-правової системи держави співіснують з іншими державами, стурбованими аналогічними цілями, і навіть з іншими суб'єктами міжнародного права.

Сказане дозволяє сформулювати уявлення про складну природу міжнародно-правової політики. З однією сторони, вона може розглядатися як зовнішній вектор правової держави, як різновид політики, що проводиться. А з іншого – як відносно незалежний від національного рівня політико-правовий простір цілеспрямованих дій, прив'язаних до так само самостійної, тобто підпорядкованої власної логіки, міжнародно-правової системи. В підсумку можемо бачити свого роду два різновиди міжнародно-правової політики держав. Так, І. Сердюкова вважає «за необхідне сформулювати комплексне визначення міжнародно-правової політики держави (держав) при проведенні розмежування з поняттям міжнародно-правової політики стосовно до міжнародно-правової системи» [75, с. 22-23]. В результаті такого підходу міжнародно-правова політика перестає сприйматися як гігантська система дій та зусиль, у якій «тоне» міжнародно-правова політика конкретних держав. Тому можна погодитися, що міжнародно-правову політику як вид політико-правової діяльності не слід розглядати лише з позицій міжнародно-правової складової, оскільки міжнародно-правова політика – це частина політики держави як родового виду її діяльності [73, с. 64].

У цьому контексті міжнародно-правова політика тієї чи іншої держави має на меті не тільки досягнення бажаного рівня міжнародного права, міжнародно-правової системи та міжнародно-правового життя для реалізації національних інтересів, а також підвищення власного авторитету серед інших держав. Тому динаміка формування міжнародно-правової політики конкретної держави, наприклад України, у тій чи іншій сфері, наприклад гуманітарній, науково-технологічній, фінансово-економічній тощо, а також форми її прояву (правотворчої, правозастосовної, інтерпретаційної) може становити предмет взаємного інтересу загальної теорії права, теорії

міжнародного права, а також конкретних галузевих міжнародно-правових доктрин [70, с. 11]. Все це відповідає колу тих завдань, які стоять перед державами та суспільствами на сучасному етапі розвитку та припускають своє рішення через ефективні міжнародно-правові механізми, біля витоків формування та реалізації яких є міжнародні політико-правові дії.

Внаслідок «подвоєння» міжнародно-правова політика держави (держав) цілком може визначатися як «діяльність держави, яка спрямована на забезпечення прав та законних інтересів особи відповідно з міжнародними стандартами, зміцнення суверенітету та послідовну реалізацію національних інтересів на міжнародному рівні, а також захист світового правопорядку, заснованого на дотриманні та повазі загально визнаних принципів та норм міжнародного права, забезпечення сумісності міжнародної та національної правових систем, активну участь у реформуванні системи міжнародних взаємовідносин, що склалася» [67, с. 42]. На думку І. Сердюкової, варто приділити особливу вагу основним ознакам міжнародно-правової політики держави.

По-перше, вона є складовою правової політики держави в цілому, а тому ґрунтується на конституційних засадах, а також договірних та звичайних норм міжнародного права.

По-друге, вона виступає як правова складова зовнішньої політики держави, являючи собою цілеспрямовану діяльність, що здійснюється у процесі міждержавного правового співробітництва та спрямовану на підвищення ефективності механізму міжнародно-правового регулювання. Одночасно держава визнається як головний суб'єкт формування та проведення міжнародно-правової політики [66, с. 55-56].

Аналізуючи наведене, слід визнати, що вони досить повно визначають міжнародно-правову політику саме держав. Хоча, мабуть, тут пропущено найважливіше сутнісне ядро міжнародно-правової політики, а саме її визначення як «діяльності різноманітних за своєю типологією суб'єктів міжнародного права, спрямованої на вплив на міжнародне право, за

допомогою чого, власне, і досягається вплив на міжнародні взаємовідносини як такі» [64, с. 56].

Однак залишається незрозумілим, що слід віднести до змісту поняття «міжнародно-правова політика», а що належить до міжнародно-правової системи. Тому міжнародно-правова політика, яка розуміється як елемент міжнародно-правової системи, спочатку є впливає на міжнародне право, а потім є взаємодією між суб'єктами міжнародного права (державами, міжнародними організаціями, народами) з приводу даного впливу [62, с. 90].

Аргументом на користь констатації міжнародно-правової політики як самостійного феномену, а не лише як різновиду правової політики, що проводиться державою (державами), може бути вказівка на діяльність міжнародних організацій як відокремлених від держав суб'єктів міжнародного права. Їх діяльність сприяє інституціоналізації міжнародних взаємовідносин. Крім цього можна констатувати, що міжнародно-правова політика через особливу якість полісуб'єктності, що відрізняється від полісуб'єктності національно-правової політики як такої, передбачає власну логіку формування та реалізації. Тому для того, щоб держава могла реалізувати свої інтереси на міжнародному рівні, вона має інтегруватися у міжнародно-правову політику та враховувати її логіку.

Водночас міжнародно-правова політика як сукупність індивідуальних та колективних дій держав у жодному разі не зводиться лише до реалізації їхніх національних інтересів на міжнародній арені. Це пов'язано з тим, що для системи міжнародних взаємовідносин характерні деякі загальні – міжнародні – проблеми, які у тій чи іншій мірі проявляються лише на рівні національного життя [56, с. 33]. Зазначені особливості виступають додатковим аргументом на користь самостійної міжнародно-правової значущості політики, яка є, за великим рахунком, реалізацією за допомогою міжнародно-правових засобів пунктів загального порядку денного, який формується самостійними зусиллями держав та міжнародних організацій. В обох випадках як міжнародно-правова політика держав, так і міжнародно-

правова політика всього світового співтовариства має бути науково обґрунтованою. Науковому обґрунтуванню повинні підлягати усі її складові елементи: формування цілей, висування пріоритетів, механізми практичної реалізації т. д. У даному випадку функцію доктринального обґрунтування міжнародно-правої політики має здійснювати наука міжнародного права.

У зв'язку з тим, що міжнародно-правова політика проводиться за спеціальними напрямками міжнародного співробітництва, то вона є, по суті, галузевою, тобто політикою тих чи інших галузей міжнародного права. Тому формування доктринальних уявлень про конкретний напрямок міжнародно-правої політики має здійснюватися на рівні галузевих міжнародно-правових наук. Однак через тенденцію фрагментації міжнародного права підвищується значення теорії міжнародного права, яка здатна утримати не лише цілісне уявлення про міжнародне право, а й цілісне уявлення про міжнародно-правову політику, що проводиться різноманітними суб'єктами міжнародного права [55, с. 55]. Наприклад, перед людством постають дедалі нові та нові складні проблеми, що потребують колективного вирішення за допомогою використання норм міжнародного права. Так, з кожним роком зростає загроза ядерної катастрофи. Незважаючи на міжнародні договори, що діють у світі, встановлена недовіра між державами призводить до постійного накопичення та модернізації ядерної зброї. Крім того, прийнятий Договір про нерозповсюдження ядерної зброї фактично надав право мати ядерну зброю не лише великим, а й невеликим країнам і навіть деяким, що розвиваються [49]. Так, ст. IV Договору про нерозповсюдження ядерної зброї передбачено, що «сприяння мирному використанню ядерної енергії забезпечується положенням про те, що ніщо в цьому договорі не може будь-яким чином тлумачитися як зазіхання на невід'ємне право всіх учасників договору на мирне використання атомної енергії» [47, с. 33]. Все це, безумовно, викликає певну тривогу, оскільки в руках людини виявилася можливість знищити цілі країни, континенти та все живе на Землі.

Отже, подальше життя на планеті сьогодні залежить від взаємовідносин, що складаються між країнами. Війна стала величезним злочином перед усім людством. По мірі постійного вдосконалення зброї кількість її жертв зростає. Гинуть не лише люди, а й плоди їхньої багаторічної праці. Внаслідок війни в нашій державі знищено велику кількість житлових будинків, багато вбитих та поранених. Крім того, руйнуються навіть соціальні та промислові об'єкти: лікарні, школи, підприємства [46, с. 33]. Люди, що залишилися живими, не мають житла та нормального забезпечення, не можуть захистити себе, свою сім'ю та майно від протиправних дій влади у державі. При цьому навіть такі згубні наслідки війни не йдуть у будь-яке порівняння з тими наслідками, які можуть бути, якщо виникне ядерний конфлікт між державами.

Військові дії з використанням ядерної зброї призведуть не лише до загибелі мільйонів людей, але й до радіоактивного забруднення навколишнього середовища. Ядерні катастрофи підтвердили, що на території, яка зазнала зараження радіацією, життя людини стає просто неможливим. Так, від впливу атомних бомбардувань Хіросіми та Нагасакі до кінця 1945 р. у зв'язку з дією радіоактивного зараження та інших пост-ефектів вибуху загальна кількість загиблих склала від 90 до 166 тис. чоловік [42, с. 55]. Через 5 років загальна кількість загиблих з урахуванням померлих від раку та інших довгострокових впливів вибуху могло досягти чи навіть перевищити 200000 чоловік [40]. Навіть діти, народжені від жінок, які зазнали радіоактивного зараження, мали серйозні онкологічні захворювання та генетичні відхилення [39, с. 46-47].

Іншим прикладом може слугувати боротьба з пандемією. Координуючу роль у боротьбі з поширенням COVID-19 відіграє ВООЗ. Як міжнародна міждержавна організація, ВООЗ має права та відповідні обов'язки згідно зі статутом, як і держави-члени цієї організації. Для Всесвітньої організації охорони здоров'я це Статут ВООЗ 1946 р., який носить унікальну назву «Конституція ВООЗ» [38, с. 15-16]. Міжнародна організація може нести

відповідальність як на основі свого статуту, так і на основі звичаєвих норм міжнародного права, що кодифіковані у Проєкті статей про відповідальність міжнародних організацій. Варто вказати, що важливі питання у сфері принципів та основних засад міжнародного співробітництва з цієї проблематики обговорюються і на порядку денному Генеральної Асамблеї ООН. Саме Генеральна асамблея ООН прийняла дві резолюції, присвячені боротьбі з поширенням і розповсюдженням COVID-19 [37, с. 52-53].

Крім загрози ядерної катастрофи, пандемії, має місце постійне зростання екологічних проблем, оскільки навіть найефективніша природоохоронна діяльність на внутрішньодержавному рівні не дозволяє вирішити проблеми забезпечення охорони навколишнього середовища та економного використання природних ресурсів у світових масштабах. Поза межами національної юрисдикції кожної держави є спільні природні ресурси Космосу, Світового океану та Антарктики, які щодня піддаються інтенсивній експлуатації. На засіданні Генеральної Асамблеї ООН було наголошено, що Міжурядова група Організації Об'єднаних Націй щодо зміни клімату підтвердила серйозність проблеми та рекомендувала негайно прийняти необхідні заходи, оскільки наслідки зміни клімату будуть спустошливими [33, с. 29-30].

Всі ці зміни, що відбулися у світі внаслідок зазначених факторів, значні для людства та свідчать про проблеми міжнародної взаємодії. Як передбачено основами зовнішньої політики, складність завдань, що стоять перед міжнародним співтовариством, вимагає вироблення збалансованої стратегії їх вирішення, що виходить із взаємопов'язаності проблем безпеки, соціально-економічного розвитку та захисту прав людини [29, с. 37-38]. На жаль, історичні події свідчать про те, що проблеми міжнародної взаємодії вирішуються, як правило, за рахунок використання силових способів вирішення конфліктів, що виникають, на шкоду правовим механізмам. І це, на наш погляд, багато в чому обумовлено відсутністю налагоджених правових механізмів взаємодії на міжнародному рівні. Статутом ООН

передбачено, що лише зобов'язання, що випливають із договорів та інших джерел міжнародного права, здатні позбавити майбутні покоління від лих війни, сприяти соціальному прогресу та поліпшення умов життя населення [27, с. 46-47]. У зв'язку з тим, що вирішувати зазначені проблеми можна лише зусиллями всіх держав, зростає значення міжнародно-правової політики, заснованої на нормах міжнародного права, у світовому житті сучасного суспільства представляється очевидним.

Отже, сучасна держава, виходячи у простір міжнародно-правової політики, має враховувати її тенденції, що визначають напрямок розвитку міжнародного права, а так само і тенденції у світовій політиці та світовій моралі. Одночасно з цим вона повинна мати як об'єкт свого інтересу таку мету, як зміцнення міжнародно-правового порядку, що мовою теорії правової політики та правового життя може бути позначено як «підвищення якості міжнародно-правового життя, що, звичайно ж, немислимо поза кореляцією з підвищенням якості національно-правового життя» [22, с. 41-42]. Здається, що одним із способів досягнення цих цілей виступає оптимальна координація між міжнародно-правовим та національно-правовим регулюванням. Це означає взаємну співвіднесеність міжнародно-правової та національно-правової політики. З урахуванням найтіснішої міжнародної взаємодії та національного права, а також перетину міжнародно-правової та національно-правової систем міжнародно-правова політика, активними суб'єктами якої виступають міжнародні організації, які здійснюють різноманітні ініціативи у різних галузях міжнародного співробітництва та розвитку, у тому числі розвитку міжнародного права, перебуває у корелятивному зв'язку з національно-правовою політикою держав.

Варто наголосити, що сучасне міжнародне право також переживає великі зміни. Зокрема, міжнародна правова система незмірно ускладнилася, та практично стали стиратися кордони між міжнародним приватним та міжнародним громадським правом. Намітилася тенденція зростання публічно-правової складової у регулюванні взаємовідносин між фізичними

особами (сімейне, трудове право), та приватно-правової складової у публічно-правових галузях. Зазначені обставини також свідчать про необхідність посилення роботи міжнародно-правової політики, яка б спрямовувала розвиток міжнародного права у потрібному світовому співтоваристві напрямі.

На сьогодні є чимало актуальних досліджень щодо питань політичного розвитку світу [21, с. 25-26]. При цьому, на наш погляд, міжнародно-правова політика не отримала належного висвітлення. Так, у більшості публікацій міжнародно-правова політика розглядається виключно у контексті будь-якої держави, наприклад міжнародно-правова політика України або міжнародно-правова політика Сполучених Штатів Америки, що, безумовно, негативно позначається на регулюванні міждержавних взаємин. Наприклад, у дослідження І. Сердюкова справедливо зазначається, що «поняття «міжнародно-правова політика» необхідно розглядати у двох самостійних смислових контекстах, залежно від того, які суб'єкти беруть участь у її формуванні: міжнародного та національного права [17, с. 122]. В цьому зв'язку міжнародно-правову політику можна тлумачити як «мистецтво управління міжнародним співтовариством у вигляді вироблених сучасним міжнародним правом інститутів, принципів та норм з властивою такому управлінню необхідністю дотримання балансу інтересів всього міжнародного співтовариства загалом і кожної держави окремо» [15, с. 78-79]. Щодо національних правових систем аналізоване явище слід визначити як «систему пріоритетів держави на міжнародному рівні» [1, с. 5-6].

Варто вказати, що існує потреба у розробці положень такої міжнародно-правової політики, яку можна було б тлумачити як мистецтво управління міжнародною спільнотою і яка могла б бути розділеною більшістю. На підставі вищевикладеного можна зробити висновок, що взаємовигідна й плідна співпраця в умовах швидкозмінного та суперечливого світу між усіма суб'єктами міжнародних взаємовідносин потребує науково обґрунтованої та продуманої юридичної форми висловлювання політичних

цілей та інтересів світової спільноти у вигляді адекватної та послідовної концепції міжнародно-правової політики. Під концепцією міжнародно-правової політики, у свою чергу, розуміється «система поглядів на зміст, принципи та основні напрямки спільної зовнішньополітичної діяльності держав, центральною ідеєю якої виступатиме створення тісної міжнародно-правової взаємодії суверенних держав та інших суб'єктів міжнародних взаємовідносин» [5, с. 46]. Основу цієї концепції повинні становити загально визнані принципи та норми міжнародного права, міжнародні договори, положення Статуту ООН як центральної міжнародної організації, а також документи, що розробляються іншими основними міжнародними організаціями, що регулюють міжнародні взаємовідносини та мають універсальну легітимність.

Крім того, оскільки, на наш погляд, міжнародно-правова політика заснована на поєднанні міжнародного спілкування та суверенітету, вона повинна базуватися як на нормах міжнародного, так і на нормах внутрішньодержавного права. Отже, основою міжнародно-правової політики в окремих випадках можуть виступати внутрішньодержавні акти, що містять передовий досвід міждержавного співробітництва. У цьому випадку йдеться саме про взаємодію міжнародного та внутрішньодержавного права: цим виключається верховенство як першого над другим, так і другого над першим. Варто вказати, що з огляду на наміри України інтегруватися до політичних, економічних і соціальних структур Європейського Союзу, а також відповідно до Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейським Співтовариством першочергового значення при формуванні та здійсненні правової політики держави набуває реалізація завдання щодо адаптації законодавства України до вимог законодавства ЄС. Координацію діяльності міністерств, інших центральних органів виконавчої влади щодо забезпечення адаптації законодавства України до законодавства ЄС загалом достатньо ефективно реалізує Міністерство юстиції України.

Таким чином, приходимо до висновку про те, що концепція міжнародно-правової політики має виступити безпосереднім керівництвом дій всіх суб'єктів міжнародних взаємовідносин. Саме в цій концепції повинні бути чітко позначені цілі та пріоритети, що стоять перед світовою спільнотою на певному історичному етапі розвитку нашої планети та суспільства. Безумовно, така міжнародно-правова політика буде затребуваною на практиці, оскільки об'єктивно здатна відображати інтереси всіх суб'єктів міжнародних взаємовідносин та дозволить направити спільні зусилля цих суб'єктів на вирішення глобальних світових проблем. Вагоме значення правової політики у світі – є фактом очевидним. Однак на сьогодні немає жодного теоретичного і практичного дослідження, що пояснює, у чому полягає її основне призначення. При цьому саме аналіз значення міжнародної правової політики дозволить з'ясувати особливості сутності цього правового явища. В умовах масштабної глобалізації все більш очевидно, що міжнародна взаємодія не здатна вибудовуватися без основи, якою може стати лише єдина міжнародно-правова політика. Така політика набула великого значення для міжнародних взаємовідносин із кінця ХХ ст., коли почалося формування єдиного взаємозалежного світу, тобто світу, в якому не тільки країни третього світу залежать від розвинених країн, але всі країни перебувають у певній залежності одна від одної.

РОЗДІЛ 2

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

2.1. Формування правової політики в сучасних умовах

У процесі демократизації суспільних взаємовідносин та формування інститутів громадянського суспільства, усвідомлення соціальної цінності права та природні права людини, які трансформують структуру всієї юридичної системи, потрібно оперувати таким поняттям, як «правова політика – система правових ідей, цілей, принципів та завдань, що реалізуються завдяки праву та у сфері дії права» [1, с. 5-6]. Правова політика, в ідеалі, об'єктивно зумовлена волею народу (громадянського суспільства) та суб'єктивно опосередковує його повноважним представником – державою. Це зумовлено тим, що переважна частина внутрішньої та зовнішньої політики держави регулюється за допомогою права та відповідних норм, втілюється в законодавчі форми та спирається на міжнародно-правові засади [10, с. 252].

Змістовна структура правової політики досить широка та різноманітна; вона містить множину компонентів. Це і стратегія законотворчості, й принципи правового регулювання, і конституційне будівництво судово-правової та адміністративної реформи та пошук оптимальних реформ парламентаризму, вдосконалення виборчого права та кодифікованих галузей права, та зміцнення законності, правопорядку, дисципліни, зрештою, самої державності [15, с. 65]. Сучасна правова політика української держави – це «політика ритму життя перехідного періоду, із властивими їй недоліками, зигзагами та непослідовністю» [20, с. 32]. Перехідні стани суспільства («транзит у демократію») є природно нестабільними та суперечливими,

звідси прогалини, вади, «забіг уперед» чи відставання у правовій політиці, у тому числі застосування «шокової терапії» під час радикальних реформ, що випереджають правосприйняття їх населенням [25, с. 30].

Головним завданням правової політики суверенної України залишається юридичне забезпечення всього спектру соціальних реформ, стабільності та правопорядку у країні. Сьогодні, на жаль, це завдання не реалізується повною мірою. Процес законотворчості та правозастосування поки що далекий від оптимальних форм та необхідної динаміки. Країні потрібна дієздатна та сильна влада, але водночас їй потрібні сильні та ефективні закони, які б «тримали в межах правового порядку» саму владу та її інститути [30, с. 242]. Виходячи з вищезазначеного, проблема розбудови правової держави в Україні набуває як науково-теоретичної, так і суспільно-практичної вагомості. З одного боку, акцентується увага на реальному ступені присутності праворегулюючої функції держави і суспільства, а з іншого – на реальному стані і перспективах розбудови в Україні правової держави, механізмах, процесах і тенденціях, які визначають та оптимізують шляхи її розвитку.

Як відомо, Україна не лише проголосила про свій намір стати правовою державою, а й закріпила положення про свій правовий статус у формі конституційної норми. Принцип правової держави як принцип державного ладу виявляється, насамперед, у передбаченому Конституцією України верховенстві права (ст. 8), здійсненні державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу і судову (ст. 6), взаємній відповідальності держави та особи (ст. 3), гарантуванні прав і свобод людини і громадянина (ст. 22) тощо [33, с. 61-62]. Ці та інші положення Конституції визначали і визначатимуть загальний розвиток державного ладу України.

Становлення правової держави в Україні почалося на тлі руйнування тоталітарної системи цінностей, психології й менталітету. Це, безумовно, накладає відбиток на процеси формування правосвідомості та правової культури суспільства в цілому. Безумовно, що без чіткого розуміння того, що

являє собою права держава, унеможлиблюється розв'язання основних завдань на шляху до її розбудови. Правова політика України визначається та виробляється її легітимними суб'єктами – Президентом країни, Верховною Радою, депутатським корпусом, Кабінетом Міністрів, Конституційним Судом та Верховним Судом України, іншими представницькими та виконавчими, а також судовими органами влади, які мають право законодавчої ініціативи або повинні здійснювати правозастосовні та правоохоронні функції (рис. 2.1) [41, с. 52].

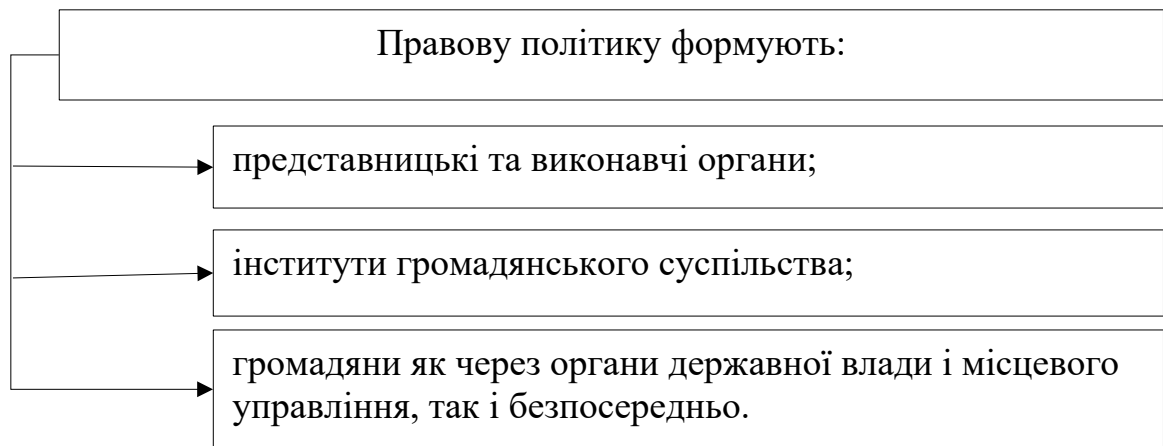

Рис. 2.1. Суб'єкти формування правової політики України

Органи судової, прокурорської, слідчої та іншої юрисдикції, здійснюючи величезну правовиконавчу та правоохоронну практичну діяльність, нерідко суттєво корегують правову політику держави у межах власних повноважень. Вони, з одного боку, висвітлюють слабкі та міцні сторони, вади та переваги, а з іншого – вносять необхідні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення державної правової політики. Особливе місце у цьому процесі відіграє Конституційний Суд України, який своїми функціональними діями сприяє не лише справедливому порядку прямої дії норм Конституції України належним чином тлумачачи їхню сутність та зміст, а й підтримує відповідність правової політики держави конституційному ладу.

Велику відповідальність з формування та забезпечення реалізації правової політики держави покладено на Міністерство юстиції України, що є головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з цієї діяльності, її основним генератором і координатором. Міністерство юстиції України спрямовує та координує діяльність Державної архівної служби України, Державної виконавчої служби України, Державної пенітенціарної служби України, Державної реєстраційної служби України, Державної служби з питань захисту персональних даних України, в тому числі: формує державну політику у відповідній сфері та контролює її реалізацію службами. Від ефективної роботи Міністерства юстиції України залежить організаційне забезпечення планування законопроектної роботи і роботи з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, виконання рішень судів, роботи нотаріату й органів реєстрації актів громадянського стану, розвитку правової інформатизації, здійснення міжнародно-правової співпраці [45, с. 21-22].

Таким чином, головним «провідником» правової політики, її організатором та координатором виступає держава з її могутнім управлінським апаратом і владними прерогативами. Залишаючись генератором та координатором правової політики, демократична держава сприяє опосередкованій участі у правотворчості політичним партіям, громадським організаціям, рухам, об'єднанням вчених та громадян, якщо не прямо, то через пресу, громадську думку, офіційні канали та інститути плебісцитарного представництва.

Основними методами здійснення правової політики є переконання в раціональності, доцільності певних рішень та нормативних закріплень, а також – примус (легітимний, соціально виправданий). Різні форми прояву та поєднання вказаних методів створюють широкий арсенал засобів та технологічних прийомів правового впливу на людей:

- виховання;
- покарання;

- юридичну відповідальність (позитивну та негативну);
- санкції (заохочувальні та кримінальні);
- превенцію;
- юридичну освіту;
- розвиток правової культури та правосвідомості [50, с. 155].

Можна також стверджувати, що більшість форм реалізації права (стримування, виконання, використання та застосування) по суті своїй збігаються із формами проведення правової політики [59].

Зміст правової політики є багатовимірним і, незважаючи на автономність, певним чином – конгломеративним. Це пояснюється тим, що правова політика не може реально існувати в суто рафінованому, дистильованому вигляді, у відриві від тих галузей життя та форм існування людей, яким, нібито, не притаманні суто юридичні засоби. Але правова політика виступає як засіб акумуляції та провідника різноманітних соціальних інтересів, потреб, прагнень (економічних, політичних, культурних, етнічних тощо), отже вона несе на собі їхній відбиток та характерні ознаки.

Узагальнюючи різні галузі людської діяльності, вона синтезує їх у юридичних нормах та інститутах (наприклад, інститути прав людини, виборів, парламентаризму; кодекси – цивільний, кримінальний, податковий, митний тощо подібне). Отже, правова політика здійснює на вказані сфери необхідний стабілізуючий вплив. Саме звідси виникли змішані по суті та нерозривні поняття – «економічні закони», «соціальне законодавство», трудове, адміністративне, податкове право тощо. Отже, правова політика тісно взаємопов'язана з усіма іншими різновидами політики і тяжіє до всеосяжного охоплення всього різноманіття суспільних взаємовідносин [60, с. 45].

Концептуально державну правову політику України можна розглядати як «засіб легітимації внутрішньої та зовнішньої політики, особливу форму досягнення органами влади офіційно проголошених політичних цілей» [65, с.

33]. Така політика має ґрунтуватися на положеннях та нормах Конституції України, а також загальновизнаних принципах міжнародного права, передбачати дотримання державою основоположних прав і свобод людини та громадянина, захист яких фактично набув наддержавного характеру. Основою формування та реалізації правової політики є ряд принципів – як відправних положень правової дії, представлених:

- верховенством права;
- законністю;
- демократизмом;
- орієнтацією на гуманістичні та моральні цінності;
- соціально-політичною обумовленістю;
- узгодженістю інтересів людини, суспільства та держави;
- обліком національних інтересів щодо вирішення питань імплементації міжнародних стандартів правового регулювання;
- науковою обґрунтованістю;
- цілеспрямованістю та чітким визначенням пріоритетів;
- еволюційним характером формування правової політики;
- орієнтацією на досягнення кінцевих результатів;
- поєднанням механізмів управління та самоорганізації, державного регулювання та самоврядування;
- планомірністю та поетапністю, сталістю та прогнозованістю;
- відкритістю процесу формування та реалізації [71].

Основними суб'єктами правової політики є Верховна Рада, Президент та Кабінет міністрів України, які уповноважені визначати правові методи формування, реалізації та забезпечення основних напрямів суспільного розвитку, а також вирішувати соціально-економічні та суспільно-політичні проблеми у загальнонаціональному вимірі. Діяльність названих суб'єктів державної правової політики за своїм змістом та по суті покликана

відображати очікування громадянського суспільства, його настрої та надії, тобто активно реагувати на потреби останнього, його виклики.

Учасники процесу формування державної правової політики як на загальнонаціональному, так і на регіональному рівні можуть бути представлені:

- політичними партіями;
- парламентськими комітетами;
- народними депутатами;
- центральними та місцевими органами виконавчої влади;
- органами місцевого самоврядування;
- громадськими організаціями, рухами, науковими установами та освітніми заклади, а також окремими громадянами [75, с. 44].

При цьому слід зазначити місце та роль політичних партій під час формування правової політики. Адже до їхніх найважливіших функцій належить агрегування (англ. *aggregation* – збір) інтересів різноманітних соціальних груп населення [78]. Здійснюючи узагальнення та узгодження інтересів, претензій та пропозицій громадян, вони здатні трансформувати їх у певну політичну позицію та реалізувати у формі політичної заяви, декларації, платформи чи програми. Акумулюючи настрої населення, політичні партії намагаються провести свої програмні настанови через владні інститути держави, чим активно впливають на формування політичної свідомості. У разі перемоги на парламентських виборах відповідні політичні партії та блоки отримують реальну можливість безпосередньо впливати на законодавчий процес. Саме тому зміст законодавчих актів, ухвалених в умовах парламентської демократії, відображає, як правило, результати боротьби представлених у ньому політичних сил, у тому числі й опозиційних.

Крім того, лише за умови розвиненої політичної й правової культури демократичного громадянського суспільства, яке на правовій основі контролює державну владу, державно організоване суспільство в змозі як

обмежувати, так і самообмежувати державні імперативні адміністративно-командні прагнення, стримувати владні поривання [86]. З цією метою в державі виробляються й впроваджуються в суспільну життєдіяльність певні політико-правові принципи й інститути, які перешкоджають концентрації публічної влади, перетворенню її на самостійний чинник суспільства і стають основою формування правової держави. Отже, визначені в Конституції України завдання із створення правової держави не можуть бути вирішені без відповідного рівня правової культури особи та суспільства.

Таким чином, можна констатувати, що формування державної правової політики стосується всіх без винятку сфер діючого законодавства, хоча форми та обсяги «втручання» у різні сфери суспільної життя суттєво залежать та різняться від особливостей суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації в державі (рис. 2.2).

До основних засобів формування державної правової політики належать методи переконання (у раціональності, обґрунтованості та доцільності здійснюваного правового регулювання суспільних взаємовідносин і процесів) та примусу (легітимний, соціально виправданий, диференційований), що здійснюються у різних формах, проявах та поєднаннях.

Для правової політики України актуальним є вирішення проблеми досягнення такого стану розвитку правової системи, в якому право представиться особливим механізмом реалізації та підтримки постійного, безперервного функціонування держави, суспільства та країни у заданих правих параметрах [9].

Слід зазначити, що невлаштованість парламентської партійно-фракційної діяльності має своїм наслідком ту обставину, що Верховна Рада України часто не виконує покладених на неї функцій. У зв'язку з недосконалістю чинного в Україні механізму організації законодавчого процесу та відсутністю державної стратегії законотворчості досить часто

парламент, зосереджуючись на вирішенні поточних проблем, втрачає перспективу, неадекватно реагуючи на виклики нинішнього часу.

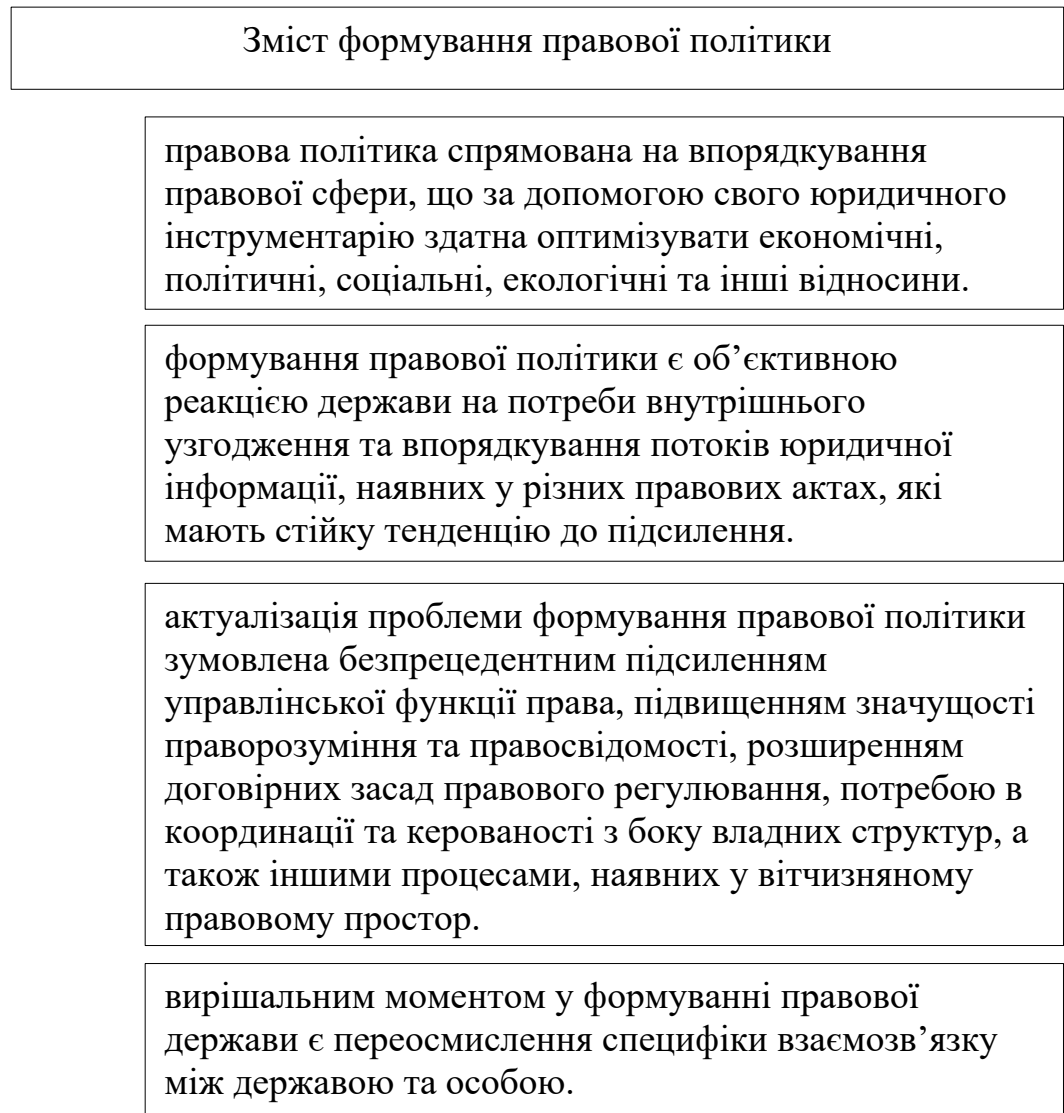

Рис. 2.2. Напрями змістовного наповнення формування правової політики держави

Як наслідок, державна правова політика формується стихійно, часом ініціатива переходить до виконавчої влади. Остання дозволяє у разі «політичної доцільності» ігнорувати право, а заради урочистості «неписаного права» – виходити за межі, визначені конституційним законодавством [7, с. 109]. До пріоритетів формування державної правової політики слід віднести на нашу думку, проведення політичної, адміністративної, судової та

регіональної реформ, адже від результатів конституційної реформи значною мірою залежить успіх інших соціальних перетворень.

Удосконаленням організаційно-правового механізму забезпечення законності та правопорядку мають бути підпорядковані програма боротьби зі злочинністю та правопорушеннями, комплекс заходів щодо вдосконалення структури, форм та методів діяльності державних органів, а також реформа судової системи. Складовими судово-правової реформи є;

- формування правової бази, яка визначає sudoустрій;
- організацію та діяльність відповідних органів;
- реформування судочинства у напрямку посилення гарантій прав особи та громадянина [14, с. 9].

Нагальною потребою на шляху розвитку держави європейського зразка є формування та реалізація ефективної регіональної політики. У процесі її формування слід виходити з необхідності створення дієвої системи влади та управління на місцях, можливостей самоорганізації територіальних громад [21, с. 54], фінансово-економічного та нормативно-правового забезпечення названої системи на основі оптимального поєднання загальнонаціональних, регіональних та місцевих інтересів [30, с. 242].

Таким чином, можна констатувати, що найважливіша властивість правової політики – її державно-вольовий характер та владно-імперативний зміст. Звідси випливають невід'ємні риси правової політики, адже вона заснована на праві та здійснюється юридичними методами та засобами, що охоплює, головним чином, правову сферу діяльності, за потреби спирається на легальний примус за допомогою «особливого апарату» держави, є публічною, офіційною, виділяється нормативними та організаційними принципами. Особливості формування сучасної правової політики представлені:

по-перше, спрямованістю на впорядкування правової сфери, що відповідно приводить до оптимізації політичних, економічних, соціальних та інших взаємовідносин;

по-друге, упорядкуванням потоків юридичної інформації, що міститься в різних правових актах та має здатність до зростання;

по-третє, актуалізація процесів формування правової політики зумовлена й посиленням управлінської функції права, підвищенням ролі та значущості правосвідомості суспільства, розширенням договірних засад правового регулювання, потребою в координації та керованості з боку владних структур та іншими процесами у правовому просторі;

по-четверте, посилення значимості формування правової політики пов'язано з необхідністю вироблення і закріплення тактичних і стратегічних основ розвитку правового життя в Україні.

2.2. Форми реалізації правової політики

Правова політика держави розробляється, здійснюється на основі взаємодії всіх суб'єктів, що входять до політичної системи суспільства, і отримує концентроване вираження у тому числі в державних цільових програмах, концепціях розвитку, у міжнародних договорах, у законах та інших нормативно-правових актах сучасної держави, а також у інших офіційних державних документах [3, с. 68]. Для позначення напрямів реалізації правової політики найоптимальніше використовувати термін «форми реалізації правової політики». Формами реалізації правової політики є: правотворча, правозастосовна, правоінтерпретаційна, доктринальна, навчальна [13, с. 57-58]. З погляду основних форм становлення та реалізації правова політика конкретизується у вигляді правотворчої та правозастосовної політики як щодо відокремлених елементів єдиного системного цілого. Кожен з названих різновидів, поряд із загальними, характеризується і деякими специфічними закономірностями функціонування та розвитку.

Найбільш ефективна та правова політика, в якій забезпечується максимальна єдність та узгодженість зазначених елементів на всіх етапах (стадіях) механізму правового регулювання. Безумовно, першим у системі форм реалізації правової політики стоїть правотворча політика, під якою у юридичній науці прийнято розуміти «науково обґрунтовану, послідовну та системну діяльність державних та недержавних структур, спрямовану на визначення стратегії та тактики правотворчості, на створення необхідних умов для ефективної правотворчої роботи» [23, с. 29]. Процес правотворчості визначається правовою політикою. Водночас створені внаслідок правотворчості норми дозволяють судити про правильність стратегії діяльності держави у сфері правового регулювання, зокрема, про те, наскільки вона «відповідає або не відповідає загальноновизнаним міжнародним принципам та нормам, теорії та практиці побудови правової держави» [33, с. 55].

Дефекти правотворчості негативно впливають на ефективність правової політики. До них, зокрема, належать:

- зайва політизованість державних органів та структур;
- систематичні виходи законодавця за межі сфери правового регулювання, що спричиняють появу актів, які не мають правового змісту;
- невідповідність законодавчих норм міжнародним зобов'язанням;
- нечітке розмежування компетенції між органами державної влади та органами державної влади на регіональному та місцевому рівнях;
- недотримання ієрархії нормативно-правових актів;
- наявність прогалин у праві;
- ігнорування правил техніки правотворчості [43, с. 44].

Усунення вказаних недоліків правотворчості сприятиме створенню належних умов для реалізації правової політики держави відповідно до її пріоритетів.

Реалізація правотворчої політики покликана слугувати вирішенню проблем правового регулювання, саме вона створює «необхідні умови для

ефективної правотворчої діяльності» [48]. Для того щоб успішно вирішувати завдання, що стоять перед нею, правотворча політика повинна базуватися на системі певних принципів, до яких належать:

- наукова обґрунтованість;
- системність;
- передбачуваність і планомірність;
- принцип наступності тощо [48].

У свою чергу, до основних пріоритетів цієї форми слідую віднести:

- створення ефективного механізму правового регулювання;
- забезпечення необхідних правових умов для реального, всебічного розвитку особистості, будівництва демократичної правової держави та розвитку інститутів громадянського суспільства;
- вибудовування системи цивілізованої, заснованої на праві, взаємодії між суспільством та державою [53, с. 5-6].

Основними цілями правотворчої політики є:

- підтримка динамізму права;
- науково обґрунтоване визначення предмета, меж та рівня правового регулювання;
- створення необхідних умов для подолання прогалів у законодавстві, забезпечення його системності, цілісності та несуперечності [53, с. 6].

Як універсальні засоби для досягнення зазначених цілей правотворча політика використовує властиві їй основні принципи: системного підходу, інформаційного забезпечення правотворчої діяльності, дотримання юридичної техніки під час створення правових актів та інших [59].

Правотворча політика сучасної держави має два основні рівні реалізації: загальнодержавний та регіональний, в рамках яких існують свої проблеми та використовуються специфічні шляхи їх вирішення. Найбільш динамічним рівнем правотворчої політики у сучасних умовах є регіональний та місцевий рівні. Проблеми, що виникають на цих рівнях, вимагають

активного використання різних форм та методів правотворчої політики з опорою на науковий потенціал регіонів та територіальних громад.

Правотворча політика знаходить своє втілення переважно у прийнятті, зміні та скасуванні нормативних актів та договорів, причому одна з пріоритетних задач полягає в тому, щоб вони були ув'язані у єдину систему. В основі формування правотворчої політики мають лежати виявлені суттєві потреби в правовій регламентації певних областей суспільних взаємовідносин на користь населення всієї країни. Найбільш актуального значення в сучасний період набуває загальнодержавна та регіональна правотворча політика, серед суб'єктів яких виступають Президент, представницькі та виконавчі органи [63, с. 23-24].

Через зміщення правової політики сучасної держави в русло побудови правової держави, демократизації правового та політичного життя, кардинальної зміни в засобах правового регулювання приватно-правових взаємовідносин, в окремих галузях права допускається можливість локального правового регулювання, це стосується, перш за все, трудового законодавства, права соціального забезпечення, корпоративного права, договірного тощо [69]. У зв'язку з цим правомірно говорити нехай і в спрощеному вигляді про локальну правотворчу політику. Спроба відкинути визнання цього рівня правотворчої політики може призвести до таких негативних наслідків, як порушення законних прав та інтересів людини та громадянина [73, с. 46-47].

Правозастосовна політика – це «обумовлений інтересами політичної влади різновид загальної правової політики держави, що характеризує її управлінську діяльність у сфері реалізації права шляхом використання спеціальних політико-правових засобів, виражена в сукупності програмно-директивних установок, організаційно-управлінських засобів та напрямків (тенденцій) правозастосовної практики» [76]. Її існування визначається, головним чином, необхідністю адекватної реалізації публічно-правових інтересів, закріплених у відповідних юридичних нормах, з урахуванням

динаміки суспільних взаємовідносин, цілей правової політики, потреб та можливостей правозастосовчої практики [83, с. 2]. Основними елементами змісту правозастосовної політики є:

а) програмно-директивна частина (засоби ідеологічного управління правозастосуванням);

б) організаційно-управлінська частина (підбір, підготовка та розстановка кадрів органів правозастосування; організація контролю та забезпечення узгодженості у їхній діяльності; інформаційно-методичне та матеріально-технічне забезпечення правозастосування);

в) тенденції правозастосовчої практики (результативна, підсумкова частина правозастосовної політики, що відображає основні напрямки розвитку правозастосування, реально використовувані засоби та методи вирішення юридичних справ тощо) [83, с. 3].

Суб'єктами правозастосовчої політики є «органи чи посадові особи держави, наділені державно-владними повноваженнями та здійснюють їх у сфері застосування права, шляхом управління державно-владною процесами реалізації правових норм з метою їхньої максимальної відповідності політичним інтересам, вираженим у праві» [86]. Особливості їх політико-правового статусу визначають їх повноваження щодо політико-правового керівництва правозастосуванням. Центральне місце у зазначеній системі займають судові органи.

Правозастосовна політика неоднорідна. Як загальне родове поняття вона конкретизується у різних напрямках діяльності держави з управління процесами владної реалізації правових норм. Кожному з таких напрямків (сторін) правозастосовної політики, поряд із загальними, властиві й деякі специфічні риси. Звідси, у межах єдиної правозастосовної політики можливе виділення тих чи інших її різновидів. В основні критеріїв класифікації лежать:

– система чинного права (конституційна, кримінальна, адміністративна тощо);

- суб'єкти, що формулюють та реалізують правозастосовну політику (правозастосовна політика органів законодавчої, виконавчої та судової влади);
- об'єкти її управлінського впливу (правозастосовна політика щодо громадян, осіб без громадянства, іноземних громадян, неповнолітніх тощо);
- ступінь досягнення поставлених завдань (цілей) (ефективна та неефективна);
- режим здійснення і т.д. [1, с. 5-6].

Правозастосовна політика істотно впливає на процеси формування та реалізації юридичних норм. Вона є своєрідною сполучною ланкою між практикою правозастосування та правотворчістю, забезпечуючи їх узгодженість та взаємодію. Це дозволяє говорити про те, що у механізмі правового регулювання правозастосовна політика займає самостійне місце та є одним із важливих факторів, що визначають його юридичну та соціальну ефективність. Процес застосування права залежить від того, яка правова політика проводиться в державі, на які саме цінності вона зорієнтована. У свою чергу, вади правозастосовної практики позначаються на якості її втілення у життя. Звідси – необхідність кардинальної реформи всієї правозастосовної системи країни; зміцнення незалежного правосуддя, підвищення ефективності діяльності органів прокуратури, внутрішніх справ та інших правоохоронних органів [10, с. 257].

Важливою формою реалізації правової політики, від якої багато в чому залежить відповідність реальних цілей та завдань реальним результатам, виступає правоінтерпретаційна політика, під якою розуміється – «науково обґрунтована, послідовна та системна діяльність державних та недержавних структур, спрямована на визначення стратегії й тактики тлумачення юридичних норм, створення необхідних умов для ефективної інтерпретації правових розпоряджень» [20, с. 33].

Проблема тлумачення права у вигляді з'ясування тексту норми права справжньої волі законодавця досить актуальна на сьогодні. В рамках

формування, реалізації та вдосконалення зазначеної форми є потрібним вироблення та прийняття чітких рекомендацій щодо процедури, компетенції, меж інтерпретації тощо. Якщо звернути увагу, то при уявному різноманітті різних підходів до розуміння сутності правової політики всіх їх поєднує одне, це необхідність побудови правової політики сучасної держави на науково обґрунтованій основі, що дає право виділити як самостійну форму реалізації – доктринальну форму, що виступає одним із пріоритетних напрямів розвитку сучасної правової політики [24]. Саме доктринальні засади виступають головними векторами розвитку правової політики, саме тут закладаються основи і для правотворчої, і для правозастосовної політики. Забезпечення концептуалізації теоретичних поглядів та практичних підходів у галузі правового регулювання є одним із першочергових завдань сучасної юридичної науки. Особливістю сучасної ситуації, як зазначає С. Миронов, є те, що «ми повинні приймати найефективніші законодавчі рішення у режимі негайного реагування, а це можливо зробити лише за безпосередньої участі юридичної доктрини як в формуванні правової політики загалом, так і її окремих форм, у т. ч. правотворчої, правозастосовної тощо» [24]. Тільки в цьому випадку можемо з повною впевненістю говорити про високий рівень науковості правової політики.

Використання практичних даних юридичної доктрини є об'єктивно обумовленим етапом розвитку правової політики, «необхідний і важливий етап чи елемент законопідготовчої роботи, що визначає саму можливість того, щоб чинне право досягло високого рівня» [30, с. 242]. Можна, мабуть, стверджувати, що участь у законопідготовчих роботах фахівців-правознавців, які володіють знаннями високої правової теорії, та їх гідне авторитетне місце у такій діяльності – це вірний показник рівня юридичної культури у країні. Таким показником є визнання того, що критерієм високої класності юриста-професіонала повинно вважатися знання та вміння застосовувати на практиці такого роду знання. Побудова правової політики

саме на суворо наукових (доктринальних) засадах виступає як одна з умов визнання її справедливою в сучасному суспільстві.

Доктринальна форма правової політики переважно втілюється у проектах правових актів, у науковому передбаченні розвитку юридичних ситуацій, які знаходять своє вираження, передусім, на сторінках юридичних журналів, наукових праць, дисертаційних досліджень тощо [40]. Юридична наука – це «найважливіший напрям правової політики, тобто саме тут розробляється ідеологія права як соціального інституту, його цілі, функції, принципи, дух і зміст, формуються нові галузі, інститути та норми права, нові юридичні конструкції, поняття, інструменти, прогнозується еволюція юридичних технологій та правового життя» [50, с. 155]. «Юридичні погляди та концепції надзвичайно значущі для формування моделі правового регулювання, для вдосконалення законодавства, для оптимізації методології тлумачення юридичних норм, для правореалізаційного процесу» [60, с. 26-27]. При цьому слід наголосити на тому, що «сучасний стан теоретичної думки характеризується дедалі більшим інтересом до самої науки, виявлення закономірностей, аналізу результатів. Таємниці науки не лежать на поверхні, проникнення у яких передбачає, передусім, осмислення того, яким закономірностям вона підпорядковується, як досягаються її результати, які перспективи подальшого посилення її могутності в оволодінні силами природи, суспільства, людським мисленням та діяльністю» [69]. У зв'язку з цим одним з напрямів юридичної доктрини у рамках розвитку сучасної правової політики має виступити робота у сфері виявлення закономірностей правової політики як державного, так і регіонального рівнів.

Справа ускладнюється тим, що виникає необхідність використання в законотворчості вищої форми відображення – випереджального відображення – у якій досвід минулого та сьогодення проектується на майбутнє. Правові норми можуть сприяти оптимальному здійсненню та прискоренню одних суспільних взаємовідносин, та запобіганню чи заморожуванню інших. Для цього законодавцю необхідна повна та

об'єктивна інформація. Інформаційне забезпечення законотворчості має надзвичайно важливе значення, тому що дозволяє прогнозувати наслідки правового регулювання тих чи інших суспільних взаємовідносин. Такий прогноз може не лише заздалегідь показати обґрунтованість тих чи інших законодавчих актів або їх приреченість на бездіяльність, а й запобігти прийняттю правових установлень, дії яких небезпечні для нормальної життєдіяльності суспільства та його членів.

Таким чином, слід визнати справедливість постулату, згідно з яким «рівень закону ніколи не перевищить рівня науково-теоретичних знань, що існує в конкретному суспільстві на даний період» [69]. В основі запропонованої тези лежить думка, згідно з якою правотворча помилка є результатом недотримання законотворцем будь-яких загальноприйнятих вимог, стандартів, правил, вироблених юридичною доктриною. Крім того, значимість юридичної доктрини виявляється в тому, що «саме в доктрині містяться погляди та положення, на основі яких можна виявити стратегічні орієнтири для правового розвитку, здатні мінімізувати численні перешкоди, що стоять на шляху юридичного прогресу» [71]. Саме в цьому виявляється значення юридичної доктрини як «фундаментальної правової форми, що покладається в основу законотворчого та правозастосовного процесів. У рамках доктринальних засад сучасної правової політики слід було б запровадити правило, згідно з яким проект закону слід приймати тільки після деякого періоду його освоєння з середовищем. Потім важливо, щоб будь-яке юридичне нововведення, приєднуючись до загальноновизнаних принципів права, приймало б їхнє забарвлення, подібно тому, як має націоналізуватися будь-яке іноземне слово, що вводиться будь-якою мовою» [71].

Поряд з правовими та неправовими принципами у формуванні та функціонуванні механізму реалізації правової політики не менш важливе значення мають також інші його «доповнення», виступаючі у вигляді різних теоретичних установок, засобів, методів, різноманітних наукових програм та ін.

На процес формування та реалізації правової політики здійснюють постійний вплив не тільки внутрішньодержавні, «чисто» політичні чи юридичні, але й економічні, фінансові, психологічні, ідеологічні та багато інших «зовнішніх» стосовно внутрішньодержавної життєдіяльності та міждержавної правової чи іншої політики, фактори [80, с. 75]. Аксиоматичним, що не підлягає жодному сумніву той факт, що реальна, а не формально закріплена та задекларована політика незалежно від того, в якій сфері життя суспільства вона проголошується та здійснюється, не може практично відбутися, якщо вона не враховує в процесі свого формування та функціонування стан політичної, соціальної та правової системи суспільства, рівень розвитку економіки та культури, особливості ідеології, що культивується в країні, а також всі інші, що надають на неї прямий чи опосередкований вплив реалії. Ця обставина стосується всіх без винятку видів та різновидів державної політики, включаючи, зрозуміло, і правову політику.

Таким чином, щодо основних форм реалізації правової політики, зазначимо, що їх не варто змішувати виключно з функціонуванням права взагалі, з діяльністю конкретних правоохоронних органів тощо. Отже, на сьогодні важливим завданням сучасної правової політики є правове забезпечення проведення необхідних реформ, демократизації суспільного життя, стабільності й правопорядку в суспільстві та державі. На разі з цим завданням вона, на жаль, повною мірою не справляється. Багато важливих законодавчих актів ще не прийняті, хоча потреба в них відчувається досить гостро. Це означає, що відповідні суспільні взаємовідносини залишаються все ще нерегульованими. Тому «вільно себе почувають» мафіозні структури, які намагаються «регулювати» їх за власними правилами й у власних інтересах. Звичайно, сучасна правова політика – це політика перехідного періоду. В цьому специфіка останньої, і саме даною особливістю пояснюються її вади, непослідовність. На ній лежить відбиток поспішності, нетерпимості або, навпаки, прогалин, відставання. Втім іноді названа

політика й забігає вперед, не завжди виправдано. Перехідний період, як правило, нестабільний, змінюваний, суперечливий. А це визначає весь ритм життя суспільства. Саме тому на сьогодні надзвичайно важливими є проблеми науково-виваженого формування правової політики, адже сама вона акумулює різні сфери соціальної діяльності та систематизує її у різних нормах і інститутах, а отже, має стабілізуючий вплив.

РОЗДІЛ 3

ОСНОВНІ ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ

3.1. Проблемні питання реалізації правової політики

Правова політика в сучасній державі формується та реалізується в динамічних і мінливих умовах. У 90-ті роки соціалістичні країни, до яких належала й Україна, пережила справжній шок розпаду та деградації, величезних соціальних витрат і втрат. Сталося обвальне ослаблення державності, країни опинилися біля критичної межі. На першому етапі ринкових реформ багато державних інститутів та господарських об'єктів виявилися «захопленими» місцевими та центральними олігархічними кланами. Вони фактично намагалися приватизувати державу, безсоромно використовували її важелі у власних інтересах для поділу та розкрадання загальнонародного надбання. Не дивно, що такі реформи викликали стійку недовіру значної частини населення до інститутів влади та до ринкових, демократичних цінностей, виникли протестні настрої, небажання брати активну участь у громадському житті. Панування олігархії та анархія на всіх рівнях суспільного життя призвели до глибокої кризи відповідального державного мислення [2, с. 20]. В цій ситуації перед країною постало завдання відновлення держави як інституту, що виражає інтереси більшості населення, повернення до права як інструменту регулювання суспільних взаємовідносин, обов'язкових для всіх, а не лише для пересічних громадян, які не мають змоги обійти його, або відкупитися. Правова політика потребувала чіткого визначення пріоритетів, щоб забезпечити виживання держави і відновити до неї довіру суспільства, а також довіри до політики у

всіх сферах життєдіяльності сучасного суспільства. Політика здійснюється в різних сферах життєдіяльності суспільства і у цьому може мати різну природу і спрямованість. Як відомо, буває політика соціальна, економічна, національна, військова, інформаційна тощо. У всіх цих різновидах політики, безсумнівно, є і правова складова, завдяки чому ці види політики втілюються в життя (зокрема, через правові акти). Водночас поряд із названими видами політики можна виділити і правову політику, яка має самостійне значення. Тут цілком доречно наступна аналогія: наприклад, на економічний розвиток та економічну систему суспільства покликана впливати економічна політика, на соціальний розвиток та соціальну систему – соціальна політика, на правовий розвиток та правову систему суспільства – саме правова політика.

Зрозуміло, всі види політики взаємопов'язані та чинять одна на одну певний вплив [9]. Це особливо важливо, що кожна з форм реалізації правової політики залежать одна від одної, виступаючи різними напрямками одного й того самого процесу. Наприклад, повноцінна правотворча політика неможлива без доктринальних напрацювань, без наукових ідей, без концепцій, що містять оцінки стану правового життя та перспективи правового розвитку суспільства, без правозастосовного досвіду та відповідних правоположень, без урахування актів офіційного тлумачення, без високої правової культури осіб, які займаються правотворчістю, без копіткої правороз'яснювальної роботи серед населення тощо. Або взяти правоінтерпретаційну політику, яка, виступаючи щодо самостійної форми реалізації правової політики, багато в чому «зав'язана» на доктринальній правосвідомості, визначається цілями та пріоритетами політики правотворчої, сформованою правозастосовною практикою тощо. Отже, правова політика, будучи системною, внутрішньо узгодженою діяльністю, проявляється у різних формах реалізації, які мають перебувати у загальному «руслі» цієї політики і бути скоординованими з іншими її напрямками. Однак це не виключає наявності діяльності, що має на меті удосконалити право, підвищувати якість правового регулювання, виробляти стратегію та тактику

правового розвитку суспільства зважаючи на наявні потреби, тобто правової політики. Її самостійність пов'язана перш за все з тим, що її діяльність протікає у правничій сфері та у вигляді права, його засобів.

В умовах все більшого ускладнення правового життя та проведеної в сучасних державах модернізації, правова політика покликана відігравати особливу роль, бо є спеціалізованою політикою у сфері права, діяльністю із перетворення юридичних механізмів. Ця політика, організовуючи саму правову дійсність, оптимізуючи юридичний інструментарій, що має власний зміст, має особливе самостійне значення поряд з іншими видами політики, що здійснюються державою. Якщо ж під правовою політикою розуміти лише частину будь-якої іншої політики, тоді вона не матиме власної природи, необхідної суверенності, самостійності. В цьому випадку правова політика – є лише додатком соціальної, економічної, національної та інших видів політики. Звичайно, будь-який політиці притаманні різні цілі та засоби, а також наявність різноманітних проблемних питань тощо. Проте вся справа у домінанті, у змісті самої діяльності, у її наслідках. Правова політика тому і називається правовою, що «пов'язана з юридичною діяльністю та відповідним простором, юридичними засобами та механізмами» [12, с. 57].

На сьогодні досить важко говорити та наполягати на існуванні ефективної правової політики в суспільстві та державі. Якщо ідеологічне визначення щодо розбудови правової держави, впровадження верховенства права, нетерпимості до корупції декларативно відбулося в контексті конституційних положень і певних програмних документів, то у решті складових правової політики спостерігається певний хаос думок і рухів, який є досить «зручним» для впровадження будь-яких проєктів, у тому числі тих, що можуть призвести до руйнування основ правової системи та зводитимуть нанівець ідеологічні гасла щодо верховенства права, правову державу та, як наслідок, реальну протидію корупції, утвердження справедливого правосуддя тощо. На думку М. Панова і Л. Герасіна, сучасна правова політика держави – є «політикою ритму життя перехідного періоду із властивими їй

недосконалостями, зигзагами та непослідовністю. Нині стан правової політики... в цілому можна охарактеризувати ознаками динамізму, фундаментальності, нестабільності, нерівномірності темпів і рівнів перетворення різних сфер суспільних взаємовідносин, неефективності регулятивних механізмів, різноманітності та потенційної багатоваріантності розвитку» [16]. Крім того, особлива увага до проблем формування та реалізації правової політики обумовлена передусім тим, що правова політика як «концепція та реальність у її ідеологічному, науковому та практичному вимірах сьогодні характеризується наявністю певної незбалансованості, структурної недосконалості, що в свою чергу пояснюється тим, що процеси визначення стратегії правового розвитку сучасного суспільства, усвідомлення можливостей інтеграції потенціалу громадянського суспільства і держави на засадах визнання непорушності прав людини, верховенства права не набули свого логічного завершення» [22, с. 41-42]. Вказане можна пояснити наявністю певних обставин.

По-перше, правова політика виступає гарантуючим різновидом політики, бо спрямована на впорядкування самої правової сфери, економічних, соціальних, національних та інших взаємовідносин. Як відомо, ні економічна, ні соціальна, ні національна, ні інша внутрішня та зовнішня політика не може повноцінно й ефективно здійснюватись без необхідних для її ефективного забезпечення правових засобів. Функціонування та реалізація непродуманої та слабкої правової політики, взаємопов'язаної з недосконалістю та «прогалинами» юридичної бази, з протиріччями у більшості правових актів, з відсутністю конкретних пріоритетів, веде до збоїв у здійсненні політики економічної, соціальної, національної на всіх їхніх рівнях [24]. Звідси висновок: доки не наведемо порядку в правовій сфері, ні в якій іншій сфері порядку не буде, і навпаки наявність «...чіткої юридичної політики, – як зазначають деякі дослідники, – має впливати на розвиток національних взаємовідносин, сприяти тому, щоб вони не набули руйнівного, деструктивного характеру» [32, с. 247]. Аналіз політико-правових документів

вказує, що правову політику сучасної України характеризують окремі закони, ухвалені впродовж 2014 – на початку 2018 рр. Зокрема, Закон України «Про очищення влади» (16 вересня 2014 р.), Закон України «Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях» (18 січня 2018 р.), Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України» (12 травня 2015 р.), Закон України «Про внесення зміни до Кримінального кодексу України щодо удосконалення порядку зарахування судом строку попереднього ув'язнення у строк покарання» (26 листопада 2016 р.), так звані «декомуністичні» закони тощо [42, с. 55].

Оцінка процесу ухвалення та впровадження окремих законів впродовж останніх років свідчить про те, що здебільшого представники влади намагалися реалізувати політичні гасла, передвиборчі обіцянки. І це стало причиною ухвалення в певній мірі недосконалого законодавства, реалізація якого може негативно позначитися на репутації України на міжнародній арені, на збільшенні судових позовів до Європейського суду з прав людини (зокрема, йдеться про реалізацію Закону України «Про очищення влади»).

Крім цього, експерти відзначали недосконалість вищезгаданого законодавства в частині неузгодженості окремих положень, відсутність тлумачення окремих термінів, понять, існування колізій між різними нормативними актами, суперечність одних статей іншим (або іншому законодавчому актові) тощо. Варто зауважити, що доволі часто розробка та ухвалення законопроектів відбувається в умовах нагальності, відсутності часу для належного їх опрацювання.

По-друге, правова політика є реакцією держави на помітне збільшення потоків юридичної інформації, яка далеко не завжди є внутрішньо та навіть зовнішньо узгодженою. Визнання принципів і норм міжнародного права, міжнародних договорів сучасним суспільством та державою є складовою правової системи, зростання кількості як загальнодержавних, так і

регіональних та місцевих нормативних актів тощо, не могли не призвести до збільшення різних «нестиковок» та неузгодженостей у правовому просторі більшості сучасних держав [48]. Варто наголосити, що сучасні процеси правотворчості визначаються безпосередньо правовою політикою. В той же час, створені в результаті правотворчості норми дозволяють судити про «правильність стратегії діяльності сучасної держави у сфері правового регулювання, зокрема, про те, наскільки вона відповідає чи не відповідає загальноновизнаним міжнародним принципам та нормам, теорії та практиці побудови правової держави» [52, с. 39].

Правотворча політика втілюється переважно у прийнятті, зміні, скасуванні нормативних актів та договорів. Головна проблема полягає не в кількості нормативних актів та договорів, а в тому, щоб вони були ув'язані в єдину систему. Тут багато залежить від уміння законодавця гармонійно поєднувати нові та раніше прийняті нормативні акти, а також від грамотної стратегії творців права [59]. Зокрема, відсутня чітка ієрархія і законодавчо врегульований порядок прийняття нормативних і правових актів. Біля двох десятиліть, починаючи з 1997 р., триває спроба прийняття Закону України «Про нормативно-правові акти» [62, с. 50-51]. Тому чимало законодавчих актів мають декларативний характер, містять відсилочні норми, регламентують малозначущі питання, а інколи – дублюють чи суперечать один одному. Нерідко в правотворчій діяльності відбувалося ігнорування науково-експертних висновків щодо законопроектів, недостатнім є здійснення прогнозування наслідків прийняття окремих законів при підготовці їхніх проектів. До правотворчого процесу мало залучалися інститути громадянського суспільства, внаслідок чого для більшості населення невідомі та незрозумілі підстави прийняття таких нормативно-правових актів. Прийняття нелегітимних, соціально несправедливих нормативно-правових актів, корумпованість державного апарату, політика подвійних стандартів стосовно дотримання вимог законодавчих актів урядовцями, нестримне збагачення окремих груп поряд із зростанням

масової бідності громадян поглиблюють девальвацію моральних і правових цінностей, посилюють недовіру до офіційної влади та гальмують бажання співпраці з нею, про що свідчать різні соціологічні опитування. Підтвердженням низької якості та нестабільності законодавства також слугують такі дані: із 1319 законодавчих актів, прийнятих Верховною Радою VI скликання (2007-2012 рр.), 898 були присвячені внесенню змін до законів [63, с. 23-24]. З роками дана тенденція лише посилюється. Крім того, необхідно звернути увагу на той факт, що зазвичай ухвалення важливих та нагальних законопроектів відбувалося після здійснення та проведення певних політичних домовленостей. Окремі фракції парламенту пропонують власні правки, без урахування яких просто не погоджуються голосувати. Наприклад, у Законі України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» (від 3 жовтня 2017 р.) були внесені правки до Кримінального процесуального кодексу, що передбачали, зокрема, зменшення термінів досудового розслідування кримінальних проваджень [69]. Ці зміни були запропоновані фракцією Радикальної партії й без їхнього врахування відмовлялася голосувати за законопроект загалом. Правки лише частково були враховані, хоча політична сила так й не віддала свої голоси за вказаний законопроект. У цій ситуації спрацювали певні політичні непорозуміння, суперечності між позиціями фракцій парламенту, незлагодженість роботи парламенту тощо.

Існують випадки, коли окремі правки до проектів законів Верховна Рада України підтримує, так би мовити, «випадково». Таким прикладом можна назвати підтримання правок до проекту Закону України «Про Конституційний Суд України», що набув чинності 3 серпня 2017 р. У перехідних положеннях закону депутати заклали правку, котра стосується процесу обрання омбудсмена [69]. Сьогодні в парламенті зареєстровано проект Закону про скасування вказаних змін.

Крім вищезгаданої проблеми, існують й інші дефекти правотворчості, які з упевненістю можна сказати негативно впливають на ефективність правової політики загалом. Зокрема до них належать:

- надмірна політизованість державних органів влади;
- систематичні виходи законодавця за межі сфери правового регулювання, що тягнуть за собою появу актів, які мають правовий зміст;
- невідповідність норм вітчизняного законодавства міжнародним зобов'язанням взятими тією чи іншою державою;
- нечітке розмежування компетенції між державними органами влади та органами державної влади регіонального та місцевого рівня;
- недотримання ієрархії нормативно-правових актів;
- наявність «прогалин» у праві;
- ігнорування правил техніки правотворчості [71].

Усунення вказаних недоліків правотворчості сприятиме, в подальшому, створенню належних умов для реалізації правової політики держави відповідно до її пріоритетів. Таким чином, правотворча форма реалізації правозахисної політики «виходить» на рівень проблеми стратегії правотворчості.

По-третє, помітне посилення ролі права у життєдіяльності сучасного суспільства та значимості правосвідомості з демократизації країни, розширення довірчих засад правового регулювання тощо, передбачає і певну координацію даного процесу з боку влади, встановлення та дотримання певної керованості в загальних інтересах. Крім того, виходячи з наведених понять правозахисної політики, бачимо, що питання правозахисної політики найпрямішим і безпосереднім чином взаємопов'язані з одними з найбільш актуальних завдань сучасної держави, зокрема:

- підвищення ефективності правового регулювання;
- захист прав і свобод людини та громадянина;

– забезпечення узгодженості та взаємодії правотворчості та правозастосування у цій галузі [72, с. 230].

Отже, зміцнення законності займає центральне місце серед численних напрямів розвитку правозахисної політики. Соціальна значимість цього напрямку не може бути переоцінена. Адже право не буде відігравати жодної ролі, якщо його положення не знаходитимуть своєї реалізації у діяльності як окремих громадян, організацій, так і державних органів. Без зміцнення законності та належного правозастосування неможливе втілення правозахисної політики у життя. Правозахисна політика не повинна встановлюватися лише в конституційних нормах сучасних держав як одне з основних завдань, водночас вона повинна виявлятися та реалізовуватися в діяльності спеціально уповноважених суб'єктів права (правоохоронних органах, судах, державних, регіональних та муніципальних органах влади тощо) [76]. Однак необхідно зазначити, що зміцнювати законність і примушувати її дотримуватися буде можливим лише за наявності сформованої відповідної правотворчої бази. За відсутності нормативно-правової бази існування правозастосування навіть за наявності правозастосовної політики є просто неможливим. Виходячи з цього, можна дійти невтішного висновку, що правотворча політика як форма реалізації правозахисної політики домінує над правозастосуванням в більшості сучасних держав. Отже, галузева правова політика повинна відповідати загальній правовій стратегії, тому проблеми правової політики необхідно розглядати та вирішувати перш за все на загальному правовому рівні. Виділення правової частини «галузевої» політики і розгляд її як самостійного цілісного явища дає змогу встановити характер взаємозв'язків між правовою політикою і формами її реалізації: наскільки одне відповідає іншому. Якщо ж аналізувати правову політику як відправний пункт, як об'єднуючий початок процесів правотворчості, правозастосовчої практики і правового виховання громадян, то можна судити про те, наскільки ці види правової діяльності скоординовані між собою, наскільки ефективно їх здійснення.

По-четверте, якісна зміна ступеня криміналізації сучасного суспільства вимагає більш ґрунтовного і комплексного реагування на процеси, що можуть, насамперед, реалізуватися саме за допомогою системних дій, тобто ефективної реалізації правової політики. Подальша криміналізація суспільства, особливо зростання організованої злочинності та корупції, може стати непереборною перешкодою на шляху реформ, поставити під питання саму можливість побудови демократичної, правової держави. Справді, тіньовий сегмент проник у всі часи правової дійсності. Його можна знайти і в стінах сучасних парламентів, і у виконавчій владі (де корупція стала нормою), і в бізнесі (представники мафіозних груп контролюють чималу частину економіки та фінансових потоків) [77]. Таким організаціям можна протиставити лише взяті у єдності позитивні сили, які мають чітку та послідовну програму юридичних дій. З подібною програмою можна буде набагато результативніше боротися з криміналом, відвойовувати в нього «протизаконну територію», яку необхідно повертати у лоно правового простору [78].

По-п'яте, після Революції Гідності особливий вплив на формування правової політики в Україні має громадянське суспільство. Представники громадських організацій, експерти активно долучаються до процесу напрацювання окремих законопроектів та формування правової політики загалом. Однак після реєстрації визначеного проекту закону у Верховній Раді в його напрацюванні брали участь представники депутатського корпусу. Хоча загалом ухвалення законопроекту залежить від політичного компромісу. Крім того, варто відзначити, що ряд народних депутатів співпрацює з громадським сектором, а тому їх активна позиція щодо положень законопроектів в окремих випадках є високою.

По-шосте, поява нових повноцінних та самостійних суб'єктів права, вибудовування справжніх міждержавних та наддержавних взаємовідносин знову ж таки пов'язано з більш продуманим та ефективним використанням юридичного інструментарію зі зростанням авторитету права як

«миротворчого» засобу, що можливе лише в рамках здійснення державою належної правової політики [86]. На сьогодні актуальність розроблення проблем поступової адаптації норм вітчизняного права до права європейського й, зокрема, до права ЄС вже не потребує особливого обґрунтування. Обрання курсу на євроінтеграцію поставило перед нашою державою завдання вирішити низку питань (рис. 3.1), без реалізації яких навряд чи буде можливим розраховувати на ефективність інтеграційних трансформацій вітчизняного правопорядку.

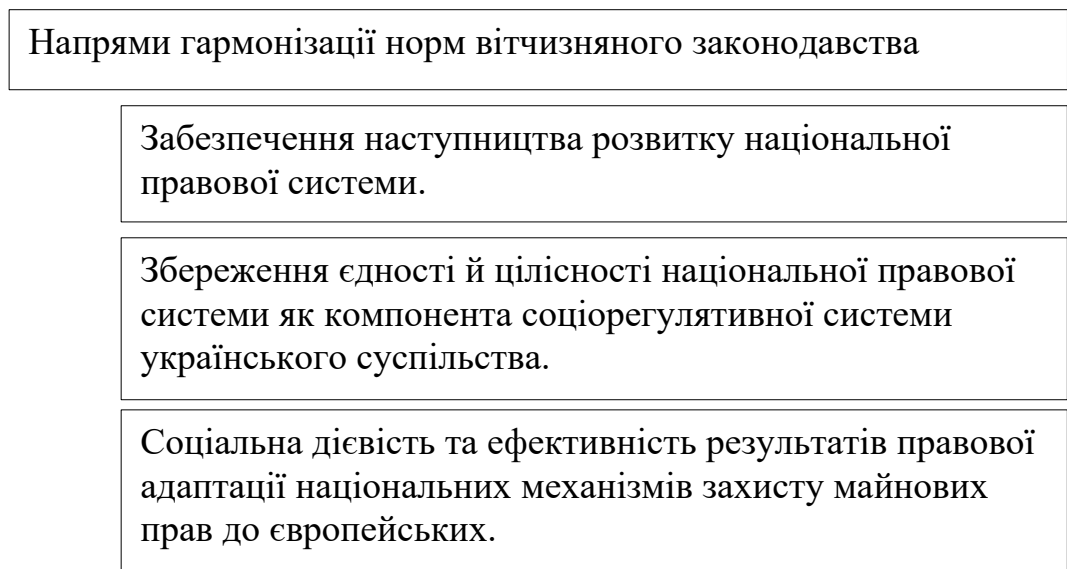

Рис. 3.1. Напрями гармонізації норм вітчизняного законодавства в умовах євроінтеграції

Крім того, процеси вироблення та уточнення стратегічних пріоритетів вітчизняної правової політики у сфері євроінтеграції вимагає, з одного боку, визначити економічні, соціальні та політичні інститути й, відповідно, інститути та галузі законодавства, а також, якою мірою йтиметься не лише про формально-текстуальну, документальну, але й про дієву соціально-змістовну, правозастосувальну й правореалізаційну адаптацію, а також про вибір її найбільш оптимальних форм [9].

Варто наголосити також, що об'єктивна необхідність концепції правового розвитку полягає в глобальності сучасного та подальшого

розвитку суспільства та держави. Глобалізаційні процеси характеризуються становленням та упорядкуванням інститутів гілок влади, розвитком концепції побудови правової держави та громадянського суспільства, переходом до ринкової економіки враховуючи світову фінансову кризу, що має привести до позитивних результатів в даний момент і в майбутньому. Відповідно, альтернативи позитивному правового розвитку немає. З іншого ж боку, визначення вказаних сфер правового регулювання, в яких адаптаційні процеси характеризуватимуться наявністю особливої потенційної складності, дозволить максимально оптимізувати розроблення довгострокової адаптаційної програми із визначенням найближчих і перспективних послідовних завдань, котрі мали б бути реалізованими в її межах.

Таким чином, правова політика – це неминучий елемент кожного нового етапу правового розвитку суспільства, що призводить до появи нових та загострення старих невирішених проблемних питань правової політики. Правова політика на відміну правових реформ повинна здійснюватися постійно, вона створює основу цих реформ, позначає їх характер, межі, терміни, ефективність.

3.2. Перспективи розвитку та реалізації правової політики

На сьогодні вдаючись до аналізу правової політики сучасного суспільства та держави в цілому, та України зокрема, а тим паче намагання окреслити основні перспективи подальшого розвитку правової політики (чи її можливої модернізації) є практично неможливими без встановлення чіткого розуміння того, що саме вкладено у поняття та зміст правової політики. Більшість представників історичної школи права, а саме Б. Кістяківський, Н. Коркунов, Л. Петражицький тощо, наголошують на правовій політиці як

більш прикладної науки, котра визначає норми чинного законодавства та сприятиме виробленню норм досконалого права [18]. Варто вказати на точку зору Н. Железняк, котра не погоджується із вказаним підходом та вважає вказану категорію набагато складнішою та актуальнішою [28, с. 8]. Крім того дослідниця наголошувала, що в попередніх історичних умовах представниками державницького напрямку було здійснено спробу створення «ідеального законодавства», забуваючи, що воно не може існувати відособлено від суспільства [27, с. 46-47]. Також варто звернути особливу увагу на той факт, що у більшості визначень правова політика – є «особливою формою вираження державної політики, легітимації юридичними засобами, закріпленням та здійсненням політичного курсу держави, волі її офіційних лідерів та владних структур», що чітко викристалізовує бачення правової політики в контексті існування держави. Крім того воля офіційних лідерів, державної влади її пріоритетними, їхні зусилля здійснюють реформи. Її знову держава та державна влада є відособленням від суспільства та його справ і потреб. Тому варто погодитися із визначенням Н. Железняк, що правова політика – є «специфічною міжгалузєвою правовою категорією, котра визначає ґрунтовані на загальних і специфічних закономірностях розвитку національної правової системи принципи, стратегічні напрями й шляхи формування й реалізації правових норм, спрямованою на подальше зміцнення режиму законності й безпеки, формування в громадян високорозвиненої правової культури, здатності використовувати правові засоби задля задоволення власних інтересів, захисту прав та свобод й одночасно виступати статичним елементом правової системи» [28, с. 9]. Саме виходячи із вказаного поняття можемо окреслити подальші напрями та основні пріоритети формування й реалізації правової політики.

Поняття «пріоритет» останніми роками досить активно розробляється і використовується в юридичній літературі, доктринальних документах держав, у різних стратегіях розвитку тощо. В державних документах під

пріоритетами розуміються «найважливіші напрямки, за якими реалізуються конституційні права та свободи громадян сучасного суспільства та держави, здійснюються стійкий соціально-економічний розвиток та охорона суверенітету країни, що забезпечують зовнішньополітичні інтереси країни» [35]. Існують пріоритети і у правовій політиці. Ці пріоритети засновані на розумінні керівництвом країни серйозних проблем, що існують у суспільному житті країни та необхідності вирішувати їх в межах правового поля. Одна з таких проблем – це зв'язка «влада-власність». Зокрема, групи найбагатших людей практично в кожній сучасній державі мають політичні та економічні інтереси, захист яких вони намагаються забезпечити, нерідко ігноруючи інтереси країни, активно, всіма засобами впливаючи на політичні інститути та їхні рішення для досягнення власних корисливих цілей. Все це, в більшості випадків, супроводжується всеосяжною корупцією, проявами сепаратизму в ряді національних регіонів, відвертим криміналом органів влади тощо. Вказані прояви, зазвичай, називають «засиллям олігархії» [36, с. 118]. У вказаній ситуації найважливішими завданнями керівництва держави було здійснення спрямовані на розірвання сталого взаємозв'язку «влада-власність». З іншого боку не менш важливим є захистити бізнесу, особливо малого та середнього від «свавілля» держави, від нескінченних перевірок та причіпок, зростаючого податкового та адміністративного гніту тощо. Для цього необхідно законодавчо встановити межі втручання держави в економічне життя [45, с. 22].

Важливим правовим пріоритетом є створення правових умов використання кращих зарубіжних практик публічного управління та господарювання. У світі накопичено багатий досвід ефективної роботи державних інститутів, надання державних послуг, зниження на них фінансових та тимчасових витрат. Крім того, впровадження таких практик дозволяє скоординувати вітчизняні та міжнародні стандарти обслуговування населення. Серед правових пріоритетів особливу роль відіграє розвиток конкуренції на всіх рівнях системи публічного управління, постійний аналіз

роботи органів державної влади з метою виявлення кращого досвіду та створення певної системи його впровадження у практику інших ланок державного апарату.

Істотне значення серед правових пріоритетів відіграє здійснення переходу до державних послуг, що ґрунтуються на інтересах споживача цих послуг. Завдання полягає у тому, щоб наблизити послуги до споживача, звільнити громадян від зайвої бюрократичної тяганини при отриманні довідки, паспорти, при оформленні ДТП тощо [54, с. 13-14].

Зростання складності завдань публічного управління вимагає також підвищення якості складу публічних службовців. Вирішення цієї проблеми неможливе без впровадження такої системи оплати праці, яка враховуватиме стан ринку праці та своєчасно так підвищувати зарплату публічним службовцям, щоб можна було залучати ефективних управлінців до вирішення нагальних проблем [63, с. 23-24]. Важливим правовим пріоритетом в Україні – є зміцнення інституту уповноважених із захисту прав людини та громадянина, суб'єктів економічного життя тощо.

У світі відбувається швидке ускладнення соціальної структури, з'являються нові громадські організації, диференціюються їхні інтереси. Один із пріоритетів правової політики держави у цій ситуації – створити умови для розвитку такого важливого інституту громадянського суспільства як само регулятивні організації. Правове регулювання їхньої діяльності має сприяти розширенню сфер їхньої участі та повноважень. Зокрема, вони повинні мати право розробляти технічні регламенти та національні стандарти у відповідних галузях та видах діяльності, допомагаючи таким чином органам публічного управління.

Зберігає своє значення та пріоритет вже традиційних завдань будівництва правової та демократичної держави в нашій країні.

По-перше, захист практичних, створення гарантій реалізації права і свободи, закріплених у Конституції.

По-друге, створення єдиного, правового вітчизняного поля з урахуванням вдосконалення державного і регіонального законодавства, ліквідації розбалансованості вертикалі влади у системі законодавства.

По-третє, боротьба правовими способами із соціальною нерівністю, з незаконними та зайвими привілеями олігархів, великих чиновників, політиків [72, с. 231].

У юридичній літературі існують різні класифікації правових пріоритетів. Найбільш переконливою є класифікація правових пріоритетів, що ґрунтуються на інтересах особистості. Перша група у цій класифікації – це «фундаментальні пріоритети, що формулюють основні елементи правового статусу особи та пріоритет прав особистості по відношенню до держави» [81, с. 15-16]. Друга група – це «пріоритети, що заповнюють прогалини у правовій політиці минулого; йдеться про усунення дисбалансів, протиріч у системі законодавства» [7, с. 108]. Такими є деякі характеристики правової політики в Україні. Не замінюючи всіх інших механізмів публічного управління щодо усунення кризових явищ, вона є важливим важелем, спираючись на який держава може успішно подолати кризу та забезпечити сталий розвиток країни.

Отже, сучасне суспільство, особистість перебувають в центрі сучасної правової політики, а держава повинна ефективно організовувати правове виховання, формувати в громадян відповідний правовий світогляд, спираючись на існуючі історичні традиції та враховуючи специфічність вітчизняної національної ідеї. Лише частину із вказаних завдань можливо ефективно реалізувати, а деякі з них залишаються практично вирішеними. Наприклад, подолання правового нігілізму, котрий століттями вкорінювався на наших землях, є неможливим для зусиль однієї влади або одного року або однієї каденції. Важко досягнути хоча б найменших якісних зрушень в державі намагаючись абсолютно точно використовувати наявний досвід управління провідних зарубіжних країн. Варто вказати, що ще в першій половині XIX ст. представниками історичної школи права наголошувалося,

що правова політика в державі є індивідуальною (як й мова та традиції) та формується враховуючи ті історичні події, котрі довелося пережити її народу [21, с. 154]. Отже, вивчення та розуміння досвіду минулого є передумовою побачити перспективи майбутнього. Варто наголосити, що оцінюючи стан правового розвитку нашої держави за часи незалежності, варто відзначити прийняття Конституції України, кодифікацію цивільного, сімейного, кримінального законодавства, модернізацію правоохоронної та судової систем, що слугує вагомим здобутком правової політики [59]. Крім того доречно згадати прийняття Законів України «Про запобігання корупції» (19.12.2014), «Виборчий кодекс України» (19.12.2019), введення обов'язкового електронного декларування майна публічних службовців, зростання повноважень органів місцевого самоврядування тощо [14, с. 4]. Також певні зміни відбулися на вимогу країн-членів ЄС, котрі позитивно сприймаються в ході реформування вітчизняної правової системи у відповідності до встановлених європейських стандартів. Остаточною крапкою в процесі визначення вказаного напрямку правової політики стало внесення відповідних змін до преамбули Конституції України 7 лютого 2019 року та «визначення європейської ідентичності Українського народу та незворотності європейського та євроатлантичного курсу України» [21, с. 44].

Варто вказати, що значні здобутки завжди межують з проблемами. Сучасній правовій системі необхідно ліквідувати наявну розбалансованість її основних складників, зокрема наявності значної кількості нормативно-правових актів, що здебільшого дублюють або взагалі вступають в протиріччя один з одним. Крім того проблемою правової політики також є ігнорування науково-експертних висновків щодо формування основних норм більшості законопроектів, недостатньої уваги до прийняття певних нормативних і правових актів під час підготовки їхніх проектів, що призводить до необхідності внесення змін, доповнень чи навіть відміни таких актів практично відразу після їхнього прийняття. Наприклад, відповідно до офіційних даних, Верховною радою України III скликання (1998-2022 роки)

було прийнято 885 законодавчих актів, з яких 443 були присвячені внесенню змін до прийнятих законів. Наступні каденції лише посилювали вказану тенденцію, ВРУ IV скликання (2002-2006 роки) вдалося прийняти 1140 актів, з котрих 638 стосувалися змін та доповнень, а вже ВРУ VI скликання (2007-2012 роки) – створила співвідношення 1319 та 898 [28, с. 9]. Крім цього на рівні окремих законодавчих та нормативних законів регламентуються малозначущі питання, котрі могли б отримати розв'язання у відповідних нормативно-правових актах іншого рівня. Вказане призводить до суперечностей принципу субсидіарності, згідно якого політичне управління повинно будуватися таким чином, аби дозволити вирішувати всі наявні проблеми, котрі можуть ефективно вирішуватися на місцях, перебували в компетенції органів місцевого самоврядування, котрі є найближчими до населення та при наявності відповідної організації оперативніше реагувати на наявні виклики.

Зважаючи на наявні здобутки правової політики та проблем, котрі не були з'ясовані та не отримали подальшого загострення за роки незалежності, варто окреслити подальші можливі шляхи підвищення ефективності реалізації вітчизняної правової політики. Зокрема, деякі дослідники наголошують, що правова політика здійснюється комплексно та пропоновані заходи відносяться до правотворчої, правозастосовної, право інтерпретаційної, право реалізаційної, інформаційно-виховної та організаційно-технічної форми [43, с. 264]. Вказані заходи є суб'єктивною оцінкою та пов'язані із відповідним баченням перспектив розвитку на основі тлумачень права на буденному та професійному рівнях, представлених:

- 1) екстреними заходами, спрямованих на вдосконалення відповідних механізмів взаємодії законодавчої, виконавчої, судової гілок влади та органів місцевого самоврядування під час процесів підготовки законопроектів, а якщо наявні невідповідності призводять до втрат, то формування ефективних механізмів відшкодування державою заподіяної шкоди;

2) посиленням контролю за дотриманням норм законодавства й визначення більшого покарання за зловживання владою;

3) підвищенням рівня правової культури населення на буденному рівні за допомогою засобів пропаганди цінностей права, його презумпції;

4) створенням дієвих механізмів відстоювання нашою державою власних національних інтересів на міжнародній арені або імплементація, тобто виконання нашою державою відповідних міжнародних правових норм, що має відбуватися виключно з врахуванням її національних інтересів [46, с. 55].

Отже, місце та роль правової політики в більшості сучасних держав, що переживають складний тривалий перехідний період, невпинно зростає під впливом цілої низки чинників, які оформлюються в основні напрями підвищення ефективності реалізації правової політики, зокрема:

– правова політика – є спрямованою на впорядкування правової сфери, що за допомогою власного юридичного інструментарію здатна оптимізувати економічні, політичні, соціальні, екологічні та інші взаємовідносини. Практика свідчить, що ефективність регулювання найбільш складних та важливих суспільних взаємовідносин значною мірою зростає, якщо його здійснюють відповідними засобами правової політики, оскільки передбачає цілеспрямовану діяльність у відповідності до науково обґрунтованих механізмів, засобів та принципів із відповідним досягненням стратегічних цілей та тактичних завдань держави й суспільства, а також максимального виключення спонтанності, непередбачуваності, будь-яких інших відхилень від вказаних цілей;

– формування правової політики – це обов'язкова реакція держави на потреби внутрішнього узгодження й впорядкування потоків юридичної інформації, наявних у різноманітних правових актах, котрі мають стійку тенденцію до подальшого підсилення. Деякі дослідники наголошують, що відсутність належного реагування зі сторони держави за таких умов досить

часто призводить до негативних наслідків, зокрема до зростання юридичної безграмотності населення;

– подальша актуалізація проблем правової політики є обумовленою безпрецедентним підсиленням управлінської функції права, підвищенням значущості право розуміння й правосвідомості, розширення договірних засад правового регулювання, потребою координування та керування з боку владних структур, а також іншими процесами, наявними у вітчизняному правовому полі [55, с. 44].

Таким чином, процеси реалізації правової політики є такими, що зазнають постійних змін. Сучасне розуміння правової політики є нерозривно взаємопов'язаним з формування у громадян розвиненої правової культури, вмінням використовувати правові засоби для захисту власних інтересів. Крім того за роки незалежності нашої держави правова політика пройшла нелегкий шлях розвитку. На сьогодні відбувається необхідне прийняття ряду актуальних законодавчих змін, кодифіковано основну частину нормативних та правових актів, вітчизняна правова система приводиться у відповідність до існуючих європейських стандартів. Разом з тим залишається не вирішеним питання щодо проведення науково-експертних висновків щодо законопроектів, недостатня правова культура самих політиків, зловживання владою. Саме для подолання цього й з метою підвищити ефективність правової політики варто провести ряд окреслених термінових заходів, взаємопов'язаних з діяльністю у правотворчій, право реалізаційній та інформаційно-виховній сферах:

1) оптимізувати норми вітчизняного права на підставі загального принципу юридичної рівності – рівності всіх перед законом і судом;

2) формуванням професійної та масової суспільної правосвідомості, котра буде заснована на затвердженні гідності особи, почутті поваги до права та закону;

3) стабілізацією системи законодавства та в цілому системи нормативно-правових актів, у тому числі за посередництвом здійснення та дотримання сучасної кодифікації;

4) зміцненням незалежного й справедливого правосуддя;

5) створенням сучасної нормативної та правової основи стабільного інноваційного розвитку;

6) затвердженням конституційної законності як правового режиму функціонування держави й суспільства, стабільної системи правозастосування, котра гарантуватиме визнання, дотримання й захист прав і свобод людини і громадянина, в тому числі у соціальній сфері;

7) подоланням кримінальної тенденції розвитку суспільства та держави.

ВИСНОВКИ

Політика здійснюється в різних сферах життєдіяльності суспільства і у цьому може мати різну природу і спрямованість. Як відомо, буває політика соціальна, економічна, національна, військова, інформаційна тощо. У всіх цих різновидах політики, безсумнівно, є і правова складова, завдяки чому ці види політики втілюються в життя (зокрема, через правові акти). Водночас поряд із названими видами політики можна виділити і правову політику, яка має самостійне значення. Тут цілком доречна наступна аналогія: наприклад, на економічний розвиток та економічну систему суспільства покликана впливати економічна політика, на соціальний розвиток та соціальну систему – соціальна політика, на правовий розвиток та правову систему суспільства – саме правова політика. Зрозуміло, всі види політики взаємопов'язані та чинять один на одного певний вплив. Однак це не виключає наявності діяльності, що має на меті удосконалити право, підвищити якість правового регулювання, виробити стратегію та тактику правового розвитку суспільства, тобто правової політики. Її самостійність пов'язана з тим, що це діяльність котра протікає у правничій сфері та у вигляді права, його засобів. За умов все більшого ускладнення правового життя та проведення в сучасних державах модернізації правова політика покликана відігравати особливу роль, бо є спеціалізованою політикою у сфері права, діяльністю із перетворення юридичних механізмів. Ця політика, організуючи саму правову дійсність, оптимізуючи юридичний інструментарій, що має власний зміст, самостійне значення поряд з іншими видами політики, що здійснюється державою. Якщо ж під правовою політикою розуміти лише частину будь-якої іншої політики, тоді вона не матиме власної природи, необхідної суверенності, самостійності. В цьому випадку правова політика – лише придатак соціальної, економічної, національної та інших видів політики. Звичайно, будь-якій політиці притаманні різні цілі та засоби. Проте вся справа у домінанті, у змісті самої

діяльності, у її наслідках. Правова політика тому і називається правовою, що пов'язана з юридичною діяльністю та відповідним простором, юридичними засобами та механізмами.

Зважаючи на поставлені завдання у дослідженні нами було отримано такі результати:

1. На сьогодні правова політика, зазнавши багато етапів трансформації, перетворилася на досить різноманітне визначення, котре сьогодні здебільшого розглядається в сукупності з іншими різновидами політики, а в практичній діяльності перебуває з ними у глибокому взаємозв'язку. Теоретичний аналіз поняття «правової політики» дозволяє стверджувати, що правова політика є особливим політико-правовим феноменом, що виникає у правовій сфері, та є видом державної політики й потребує впорядкування публічною владою. Зважаючи на таку складність поняття «правової політики» основні її ознаки представлені:

– правом й всіх його проявах (правовими методами, примусом, нормативно-правовим регулювання тощо), що пояснюється тим, що за допомогою правового регулювання може відбуватися не лише регулювання цінностей та пріоритетів держави, але й досягатися їхнє належне забезпечення у суспільстві;

– реалізацією правової політики через публічність та офіційність, котрі, обумовлюють невід'ємний взаємозв'язок правової та державної політики;

– досягненням результатів від впровадження окремих напрямів правової політики шляхом регулювання взаємовідносин у суспільстві та державі.

Основні принципи правової політики, які лежать в основі розроблення та реалізації правової політики представлені:

- 1) соціальною обумовленістю;
- 2) науковою обґрунтованістю;
- 3) стійкістю та передбачуваністю;

- 4) легітимністю та демократичним характером;
- 5) гуманністю та моральними засадами;
- 6) справедливістю;
- 7) гласністю;
- 8) поєднанням інтересів особистості та держави;
- 9) пріоритетністю прав людини як найвищої соціальної цінності;
- 10) відповідністю основним положенням законодавства Європейського Союзу та міжнародного права.

Отже, правова політика – є специфічною правовою категорією, загальною для всіх галузей права, що об'єктивно входить у предмет теорії держави і прав, вивчення якого на загальнотеоретичному рівні має важливе методологічне значення для галузевих дисциплін в процесах розвитку сучасного суспільства та держави.

2. Правова політика – це особливий вид політики, що ґрунтується та виникає в правовій сфері, при цьому об'єктивно потребує впорядкування з боку публічної влади. Правова політика виступає самостійним політико-правовим феноменом, особливим видом політики держави, формою реалізації політичного курсу держави з власною складною внутрішньою структурою. Правову політику можемо розглядати в декількох аспектах: по-перше, як самостійний вид політики (наявність власної суверенної структури, зароджується та діє виключно у правовій сфері), по-друге, як обов'язкову складову будь-якої державної політики (вона є «присутньою» в будь-якій політиці, реалізуючи її за допомогою права). Якщо розглядати перший напрям, то слід зазначити, що тут правова політика виявляється у формуванні нормативно-правової бази держави, в правотворчій діяльності. Другий же напрям проявляється у юридичному забезпеченні усіх інших видів державної політики, правовому регулюванні й правозастосуванні. Спільним для всіх аспектів є використання для позначення напрямів реалізації правової політики терміну «форми реалізації правової політики». Формами реалізації правової політики є: правотворча, правозастосовна, правоінтерпретаційна,

доктринальна, навчальна. З погляду основних форм становлення та реалізації правова політика конкретизується у вигляді правотворчої та правозастосовчої політики як щодо відокремлених елементів єдиного системного цілого. Кожен з названих різновидів, поряд із загальними, характеризується й деякими специфічними закономірностями функціонування та розвитку. Найбільш ефективна та правова політика, в якій забезпечується максимальна єдність та узгодженість зазначених елементів на всіх етапах (стадіях) механізму правового регулювання. Але не треба забувати про те, що всі ці напрями сходяться в одній точці і становлять єдине поняття «правова політика».

3. Пріоритетним стратегічним напрямком правової політики на сьогодні – є переведення суспільства за допомогою права до якісно іншого стану – формування громадянського суспільства, правової держави, забезпечення їхнього стійкого поступового розвитку. Завдання сучасної правової політики полягає в тому, щоб поставити в центр правової системи особистість як найвищу соціальну цінність з її різнобічними духовними та матеріальними інтересами. Відповідно пріоритетами сучасної правової політики виступають – особистість, сім'я, суспільство, держава. Ці пріоритети повинні реалізовуватись за допомогою всіх галузей права як об'єднавчі, системотворчі засади правової політики та системи. На цій основі й повинні здійснюватись сьогодні правотворчість, правореалізація та інші правові й організаційні форми реалізації державної правової політики. Без комплексної взаємодії всіх вказаних компонентів правової системи не можуть бути реалізовані основні цілі правової політики. Крім того, важко переоцінити роль правового виховання, формування у громадян нашої держави з урахуванням історичних особливостей, традицій, специфіки української національної ідеї, правової культури та правового світогляду. Правове виховання є необхідною передумовою, умовою і результатом реалізації державою правової політики. І в цій сфері одним з основних пріоритетів має бути подолання правового нігілізму, що століттями панує в

нашому суспільстві. Це, звичайно, одне з найскладніших завдань, але й найневдячніше.

4. На особливу увагу потребує вивчення основних напрямів формування й можливостей реалізації правової політики, де в силу як політичних, так й історичних обставин державна влада нашої країни демонструвала певну невизначеність, або ж не до кінця продумувала ефективну стратегію подальшого розвитку. Перші невдачі змінювалися й вагомими здобутками – їхнє збереження та примноження визначаються державними пріоритетами. Зокрема, зважаючи на особливості сучасного суспільства та держави перспективними напрями підвищення ефективності правової політики можуть бути представлені:

- доцільністю активізувати наукові дослідження питань структури та тенденцій розвитку вітчизняної правової політики в контексті процесів глобалізації державних правових явищ, посиленням світових кризових процесів й трансформації суспільства;

- принциповим підходом щодо питань концептуалізації розвитку вітчизняної правової політики, що потребує вироблення єдиних концептуальних основ розвитку вітчизняної законодавчої бази, посиленням законності та правопорядку, розбудовою державних органів влади, проведенням конституційної, правової та судової реформ в Україні;

- дослідженням теоретичних і методологічних основ порядку прийняття й внесення змін до Конституції України. Зважаючи на той факт, що вітчизняна Конституція – це «фундамент» національної правової політики та системи й базою для правотворчості, питання щодо порядку змін Основного Закону потребує належної уваги науковців і законодавців;

- необхідністю вдосконалити норми Основного Закону України в частині щодо розмежування повноважень між найвищими державними органами влади для подальшого зміцнення демократичних засад;

- подальшим вдосконаленням сучасного стану адміністративного законодавства, котре, в свою чергу, є просто необхідним засобом для

функціонування публічної влади в нашій країні. Крім того конституційні норми, що закріплюють основи функціонування державних органів влади, є такими, що дуже-дуже потребують конкретизації на рівні адміністративних та правових норм;

– необхідними заходами під час розроблення нової редакції Конституції України є врахування положень принципу примату (домінанти) міжнародного права над нормами національного, що витікає з теорії монізму, котра забезпечуватиме дію саме норм міжнародного права в національній правовій політиці та системі;

– необхідністю встановлення взаємозв'язку й співвідношення приватного та публічного права в період адаптації вітчизняної правової політики до права ЄС набуває все більш важливого значення. Пояснюється це наявною необхідністю закріплення у чинному вітчизняному законодавстві та подальшій реалізації відповідних ідей та принципів приватного й публічного права, що в свою чергу сприятиме виробленню відповідних орієнтирів, якими варто керуватися під час право реалізаційної практики. Крім того, прискорення розвитку приватного права та відповідних змін у публічному праві сприятимуть поглибленню адаптаційних процесів;

– необхідністю визначення ролі постанов Пленуму Верховного Суду України у кримінальному судочинстві як джерела права та їхнього обов'язкового врахування під час кваліфікації злочинів і вирішення інших кримінально-правових і кримінально-процесуальних питань;

– розширенням кількості статей Особливої частини КК України, в яких є необхідним передбачити належні умови звільнення особи від кримінальної відповідальності при наявності позитивної посткримінальної поведінки особи (зокрема, за злочини у сфері обігу наркотичних засобів за рахунок віднесення до них контрабанди, викрадення, привласнення, вимагання вказаних засобів, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем);

– використанням сучасних технологій передачі інформації, що може бути спрощене шляхом використання сучасних технічних можливостей передачі інформації. Крім цього, використання на практиці електронної форми висновку експерта сприятиме підвищенню якості сприйняття інформації, яка у ньому міститься.

Таким чином, одним із шляхів покращення ефективності реалізації правової політики в сучасних умовах стала б підготовка доктринального юридичного документа, що узагальнював розробку правової проблематики в сучасному суспільстві та державі. Таким документом міг би стати проект концепції правової політики. В цьому документі було б системно викладено підходи теоретиків та практиків щодо програми правового розвитку сучасного суспільства та держави на найближчу перспективу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Азаров Д.С. Розуміння суспільної небезпеки злочину (за результатами соціологічного експерименту) / Д. Азаров // Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки. – 2019. – Т. 3. – С. 3-18.
2. Альбрехт П.А. Юридичний, соціальний та суспільний вимір правосуддя у світлі розвитку європейського кримінального права / П. Альбрехт // Проблеми науки кримінального права та їх вирішення у законотворчій та правозастосовній діяльності: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Харків, 8-9 жовтня 2015 р. – Харків, 2015. – С. 18-23.
3. Андрушко А.В. Розвиток законодавства про кримінальну відповідальність за злочини проти особистої свободи людини (XIX – початок XXI ст.) / А. Андрушко // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2017. – № 29. – Т. 2. – С. 68-73.
4. Антипов В.І. Кримінальний кодекс України та норми міжнародного права / В. Антипов // Кримінально-правове регулювання та забезпечення його ефективності: матеріали міжнар. наук-практ. конф., м. Харків, 18-19 жовт. 2018 р. – Харків, 2018. – С. 166-170.
5. Аристотель. Політика / Аристотель // пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К. : Основи, 2005. – 239 с.
6. Балобанова Д.О. Вимір «Sustainable development» для динаміки кримінального права / Д. Балобанова // Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія». – 2020. – Т. 27. – С. 13-21.
7. Башкатова В.В. Національне агентство з питань запобігання корупції: адміністративно-правовий статус / В. Башкатова, О. Світличний // Право. Людина. Довкілля. – 2019. – № 3. – С. 103-110.
8. Безпалова О. Правові засади реалізації державної політики у правоохоронній сфері / О. Безпалова // Право і Безпека. – 2012. – № 3. – С. 87-92.

9. Берназюк Я. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону [Електронний ресурс] / Я. Берназюк // Судебно-юридическая газета. – 2020. – 21 жовтня. – Режим доступу : bit.ly/2IPqO65

10. Богдан О. Здійснення правової політики в умовах глобалізації / О. Богдан // Правова політика в Україні: питання теорії та практики: збірник мат. міжнародної наук.-практ. конф. (Київ, 24 жовтня 2014 року): в 2 т. Т. 2 – К. : Національна академія прокуратури України, 2014. – С. 251-258.

11. Бойко А.В. Якість правового регулювання відповідно до правових позицій Європейського Суду з прав людини / А. Бойко // Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. – 2019. – Т. 30 (69). – № 3. – С. 7-12.

12. Борисов В. І. Поняття кримінально-правової політики // Правова доктрина України: у 5 т. – Т. 5. Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, В. С. Батиргарєєва та ін.; за заг. ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова. – Х. : Право, 2013. – С. 56-71.

13. Бугайчук К. Публічне адміністрування в органах Національної поліції України: монографія / К. Бугайчук. – Харків : Панов, 2019. – 575 с.

14. Бугуцький П. П. Теоретичні основи становлення і розвитку права національної безпеки України : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / П. Бугуцький. – Київ, 2020. – 40 с.

15. Бурдін В. М. Осудність та неосудність (кримінально-правове дослідження) : монографія / В. М. Бурдін. – Л. : ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 780 с.

16. Ващук Ю. О. Сутнісні аспекта правової політики [Електронний ресурс] / Ю. Ващук // Форум права. – 2014. – № 1. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_1_13.pdf.

17. Велика українська юридична енциклопедія : у 20 т. / Нац. акад. прав. наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, Нац. юрид. ун-

т ім. Ярослава Мудрого; редкол. В. Тацій [та ін.]. Т. 17 : Кримінальне право / гол. редкол. В. Тацій. – 2017. – 1064 с.

18. Голіна В.В. Кримінологічна політика як основа розробки теорії і практики запобігання злочинності в Україні [Електронний ресурс] / В. Голіна. – Режим доступу : <http://user/Downloads/72255-156900-1-PВ.pdf>

19. Гречанюк Р. Національна Антикорупційна стратегія в системі запобігання корупції в Україні / Р. Гречанюк // Актуальні проблеми правознавства. – 2019. – № 3 (19). – С. 29-35.

20. Дембіцька С. Л. Особливості застосування основних адміністративно-правових методів переконання та примусу / С. Дембіцька // Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. – 2018. – № 32. – С. 31-34.

21. Демиденко Г.Г. Історія вчень про державу і право : підручник / Г. Демиденко. – Х. : Право, 2009. – 256 с.

22. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: монографія / за аг. ред. Криштанович М. Ф., Пушак Я. Я., Флейчук М. І., Франчук В. І. – Львів : Сполом, 2020. – 418 с.

23. Домбровська С.М. Механізм забезпечення державної соціальної безпеки в Україні / С.М. Домбровська // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Державне управління. – Миколаїв: Вид-дав. ЧДУ ім. Петра Могили, 2015. – Вип. 242. – Т. 254. – С. 28-32.

24. Донченко О. І. Категорії «право» і «політика» на шляху становлення демократичної держави [Електронний ресурс] / О. Донченко // Вісник Одеського національного університету. – 2008. – Т. 13. – Режим доступу : http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/487/1/articles_13-17.pdf.

25. Доронін І. М. Цифровий розвиток та національна безпека у контексті правових проблем / І. Доронін // Інформація і право. – 2019. – № 1 (28). – С. 29-36.

26. Досенко С. Д. Права та свободи людини і громадянина як елемент системи забезпечення національної безпеки / С. Досенко, Т. Шевченко // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. – 2021. – № 29. – С. 127-133.

27. Дослідження державних політик: методологія, процедури та європейські практики: монографія / авт. кол. : [Л. В. Гонюкова, В. М. Козаков, В. А. Ребкало та ін.]; за заг. ред. Л. В. Гонюкової, В. М. Козакова. – Київ: НАДУ, 2018. – 462 с.

28. Железняк Н. Поняття державної правової політики та її загальна характеристика / Н. Железняк // Наукові записки. – Том 21. Юридичні науки. – 2003. – С. 7-14.

29. Житний О. О. Кримінальне право України в міжнародному вимірі (порівняльно-правовий аналіз) : монографія / О. О. Житний. – Х. : Одиссей, 2013. – 376 с.

30. Звіздай О. Нормативно-правові засади розвитку місцевого самоврядування в Україні / О. Звіздай // Актуальні проблеми державного управління. – 2015. – № 1. – С. 242-249.

31. Каленіченко Л. Юридична відповідальність як форма державно-правового примусу: поняття та ознаки / Л. Каленіченко // Национальный юридический журнал: теория и практика. – 2018. – Апрель. – С. 5-8.

32. Капуловський А. Нормативно-правові засади надання адміністративних послуг: їх еволюція та сучасний стан / А. Капуловський // Державне управління: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 246-254.

33. Козич І.В. Кримінально-правова політика: функції та функціонування : монографія / Ігор Васильович Козич ; наук. ред. Павло Л. Фріс ; передне слово Павло Л. Фріс. – Івано-Франківськ : Супрун В. П., 2020. – 296 с.

34. Козюбра М. Принципи права: методологічні підходи до розуміння природи та класифікації в умовах сучасних глобалізаційних трансформацій / М. Козюбра // Право України. – 2017. – № 11. – С. 142-164.

35. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

36. Коцубей О. О. Загальні принципи права ЄС у кримінально-правовому контексті / О. Коцубей // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства. – 2021. – № 56. – С. 117-126.

37. Кравчук М. В. Теорія держави права (опорні конспекти): навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / М. Кравчук. – Вид. 3-є, переробл. й доповн. – Тернопіль : ТНЕУ, 2016. – 524 с.

38. Красій М.О. Політика в сфері боротьби зі злочинністю: взаємозв'язок кримінально-правової та кримінально-процесуальної підсистем : монографія / М. О. Красій. – Калуш : Петраш К.Т., 2020. – 153 с.

39. Крижановський А. Ф. Правопорядок суверенної України: становлення та тенденції розвитку (загальнотеоретичне дослідження): Дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень / Крижановський Анатолій Федорович. – Одеса, 2009. – 469 с.

40. Кримінальний кодекс України : Закон України за станом на 7 березня 2022 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/Text>

41. Луцький Р.П. Доктринальні ознаки позитивного права / Р. Луцький // Альманах права. – 2020. – Вип. 11. – С. 52-56.

42. Магда Є. Гібридна агресія Росії: уроки для Європи / Є Магда. – Київ : Каламар, 2017. – 268 с.

43. Мануйлов Є. Співвідношення політики і права як соціальних регуляторів / Є. Мануйлов // Вісник Нац. ун-ту «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». – 2014. – № 4. – С. 263-265.

44. Миколенко О.І. Процесуальна форма в адміністративному судочинстві та проблеми законотворчості в Україні / О. Миколенко // Правова держава. – 2018. – № 29. – С. 50-57.

45. Минькович-Слободяник О. В. Види правової політики України / О. Минькович-Слободяник // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 21-23.

46. Минькович-Слободяник О. В. Правова політика: стратегічні пріоритети і напрями вдосконалення / О. Минькович-Слободяник. – К. : Логос, 2012. – 195 с.

47. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К. : НІСД, 2011. – 432 с.

48. Моніторинг прогресу реформ : звіт за 2016 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/storage/j-les-storage/00.pdf>.

49. Музика Л. До питання визначення сутності та ознак правової політики [Електронний ресурс] / Л. Музика // Форум права. – 2016. – № 1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FPindex.htm_2016_1_34.pdf

50. Муравйов К. До проблеми визначення поняття правові засади реалізації державної політики у сфері виконання кримінальних покарань / К. Муравйов // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2014. – Вип. 29. – Ч. 2. Т. 3. – С. 154-157.

51. Наум М. Правова політика в контексті верховенства права / М. Наум // Правова політика Української держави: матер. міжнародної наук.-практ. конф., присвяченої 70-річчю Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника. – Т. 1. – Івано-Франківськ, 2010. – С. 77-80.

52. Недюха М. Правова політика України: новітні виміри / М. Недюха // Вісник Академії управління МВС. – 2010. – № 4(16). – С. 38-45.

53. Нікіпелова Є. Сучасні тенденції формування та реалізації Європейської політики безпеки й оборони / Є. Нікіпелова // Теорія і практика державного управління. – 2018. – № 2(61). – С. 1-8.

54. Орел М.Г. Політична безпека як наукова категорія та мета системи державного управління у сфері політичної безпеки / М.Г. Орел // Держава та

регіони. Серія: Державне управління: Науково-виробничий журнал / [за ред. О.В. Покатаєвої]. – Запоріжжя: КПУ, 2017. – № 2 (58). – С. 11-16.

55. Основи права Європейського Союзу : підручник ; за заг. ред. Т. Л. Сироїд; [координатор проекту А. О. Червяцова] ; Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків : Право, 2018. – 456 с.

56. Острогляд О.В. Основні положення кримінально-правової політики України та Кримінального права України (Загальна частина): навчальний посібник [в схемах та визначеннях, практичні завдання] 3-тє вид., переробл. та допов. / О. Острогляд. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2021. – 340 с.

57. Острогляд О.В. Поняття та ознаки кримінально-правової політики / О. Острогляд // Jurnalul Juridic National: teorie si practica. – №4(44). – 2020. – С. 99-103.

58. Петренко Ю. В. Проблеми міжнародно-правового механізму співробітництва держав-членів Європейського Союзу в сфері оборони / Ю. Петренко // Проблеми законності. – 2019. – Вип. 147. – С. 253-270.

59. Петришин О. В. Основні напрями формування і розвитку правової політики [Електронний ресурс] / О. Петришин // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матер. наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content.pdf>.

60. Петровський П. Гуманітарний ресурс демократизації державного управління України: теоретико-метод. аспект / П. Петровський. – Львів : Львівський регіональний інститут державного управління, 2013. – 265 с.

61. Письменський Є.О. Колабораціонізм як суспільно-політичне явище в Україні (кримінально-правові аспекти) : наук. нарис / Є. Письменський. – Сєверодонецьк, 2020. – 121 с.

62. Право Європейського Союзу: нормат. матеріали / За ред. І. В. Яковюка. – Х. : Право, 2019. – 500 с.

63. Право ЄС : устрій та правопорядок / С.М. Задорожна, Н.В. Кирилюк, А.З. Маник; за заг. ред. С.М. Задорожної. – Чернівці, Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – 2021. – 232 с.

64. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). – Ж. : Житомирська політехніка, 2020. – 164 с.

65. Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.) / за ред. О. М. Руднєвої. – Київ : НІСД, 2013. – 160 с.

66. Правовая политика. Право. Правовая система: монографія / под ред. А.В. Малько. – М. : Юрлитинформ, 2013. – 344 с.

67. Правосвідомість у правовій системі України: еволюційні особливості, професійний і регіональний виміри // Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т.: Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В.Цвіка, О.В.Петришина. – Х. : Право, 2008. – 728 с.

68. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України : Постанова Кабінету Міністрів України № 228 від 02.07.2014 р. // Урядовий кур'єр. – 2014. – № 123. – Ст. 125.

69. Про Стратегію сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12 січня 2015 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>.

70. Руданецька О. С. Правова політика держави в умовах трансформації суспільства: теоретико-правовий аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Руданецька Оксана Стефанівна. – Львів, 2014. – 205 с.

71. Руднєва О. Правова політика України: стан, проблеми концептуалізації та підвищення ефективності [Електронний ресурс] / О. Руднєва, О. Ярмиш // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування: зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012 р.). – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/content/articles/£les.pdf>.

72. Світличний О. Суб'єкти публічного управління у сфері запобігання порушенням, пов'язаним з корупцією / О. Світличний, А. Кадегроб // Підприємництво, господарство і право. – 2020. – № 2. – С. 230-234.

73. Сировацький В.І. Філософсько-правовий контент державного примусу у темпорально-просторовому дискурсі : дис. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.12 / В. Сировацький. – Львів, 2020. – 461 с.

74. Скрипнюк О. Проблеми забезпечення державного суверенітету України на сучасному етапі (конституційно-правовий аспект) / О. Скрипнюк // Вісник Національної академії правових наук України, 2014. – № 2 (77) – С. 18-26.

75. Тацій В.Я. Проблеми формування правової політики в Україні / В. Тацій // Тацій В.Я. Вибрані статті, виступи, інтерв'ю/ відп. за вип. О.В.Петришин. – Х. : Право, 2010. – 936 с.

76. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. № 1678-VII : Закон України від 16.09.2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/984_011.

77. Угода про Коаліцію депутатських фракцій Верховної Ради України восьмого скликання «Європейська Україна» від 27 листопада 2014 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/n0001001-15>.

78. Федоров М. Україна – перша держава світу, в якій цифрові паспорти у смартфоні стали повними юридичними аналогами звичайних документів [Електронний ресурс] / М. Федоров. – Режим доступу : <https://thedigital.gov.ua/news/mikhaylo-fedorov-ukraina-persha-derzhava>

79. Хаустова М. Г. Ідеологічна складова правової системи в умовах її модернізації / М. Хаустова // Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки». – Випуск 4, Том 1. – 2014. – С. 71-77.

80. Хаустова М. Г. Правова політика України в умовах інтеграції до Європейського Союзу / М. Г. Хаустова // Право та інновації. – 2021. – №1(33). – С. 74-82.

81. Черкас М. Є. Правосвідомість та її функції в механізмі правового регулювання: монографія / М.Є.Черкас. – Х. : Право, 2014. – 156 с.
82. Шайгородський Ю. Політика як міф і наукова діяльність / Ю. Шайгородський // Політичний менеджмент. – 2008. – № 6. – С. 30-40.
83. Шемшученко Ю. Державний суверенітет і правова держава / Ю. Шемшученко // Віче. – 2010. – № 16. – С. 2-3.
84. Явір В. А. Політико-правова система крізь призму системного підходу / В. Явір // Актуальні проблеми політики : зб. наук. пр. / редкол.: С. В. Ківалов (голов. редкол.), Л. І. Кормич (голов. ред.), І. М. Милосердна (відп. ред.) [та ін.] ; НУ «ОЮА», Південноукр. центр гендер. проблем. – Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. – Вип. 67. – С. 34-39.
85. Яковюк І.В. Правова політика України в умовах європейської інтеграції / І. Яковюк // Правова політика України: концептуальні засади та механізми формування : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 5 груд. 2012.) / за ред. О.М.Руднєвої. – К. : НІСД, 2013. – 160 с.
86. Commission and European Parliament launch Joint Transparency Register to shed light on all those seeking to influence European policy. European Commission-Press release. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-11-773_en.htm
87. Kukuruz O. Polityka tworzenia prawa w pracach polskich prawni-kyw: aspekty politologiczne / O. Kukuruz // Studia Politologiczne. – 2015. – Vol. 38. – S. 219-236.
88. Zirk-Sadowski M. Polityka fiskalna a polityka prawa / M. Zirk-Sadowski // Acta Universitatis Lodziensis. Folia Iuridica. – 2015. – Nr. 75. – S. 7-22.

ДОДАТКИ

Додаток А

Руслан Стефанчук: Зареєстрований законопроект «Про правотворчу діяльність» – це «юридична абетка» правотворчості в державі

У Верховній Раді України зареєстровано законопроект «Про правотворчу діяльність», якого Україна чекала понад 30 років! Його ініціаторами стали 195 народних депутатів з різних фракцій та груп.

«Це «закон про закони», «юридична абетка» правотворчості в державі. Більше року ми працювали над тим, щоб запропонувати єдиний законодавчо врегульований підхід, що дозволить позбутися правотворчого хаосу в Україні. Адже понад 1 мільйон нормативно-правових актів – це юридична катастрофа для України», – зазначив Перший заступник Голови ВРУ Р. Стефанчук. За його словами, «регулювання суспільних відносин у сфері правотворчої діяльності є вимогою часу, значним кроком вперед до підвищення якості національного законодавства».

«Механізми, запропоновані законопроектом «Про правотворчу діяльність», – це порятунок від «законодавчого цунамі», боротьба з принципом «чим більше, тим краще». Як відомо: лише 12% зареєстрованих законопроектів стають законами. А скільки з цих 12% залишаються лише на папері, а не застосовуються на практиці?», – наголосив Руслан Стефанчук.

Перший віцеспікер Парламенту України пояснив, що у разі прийняття законопроекту «Про правотворчу діяльність»:

1) Будуть вдосконалені законодавча база щодо правотворчої діяльності, її планування та моніторингу результатів, механізми прийняття та застосування нормативно-правових актів (НПА).

2) Планування правотворчої діяльності забезпечить передбачуваність розвитку державної політики.

3) Юридичне прогнозування дозволить підвищити ефективність планування правотворчої діяльності, якість НПА.

4) Реєстрації НПА передуватиме проведення публічних консультацій, обов'язковими стануть розробка концепцій проектів НПА та проведення оцінки впливу.

5) Правовий моніторинг та оцінювання ефективності застосування законодавства допоможуть зрозуміти, чи досягли прийняті НПА бажаного результату тощо.

«Цей законопроект набрав найбільшу кількість підписів народних депутатів України серед усіх цілісних законопроектів, зареєстрованих нардепами 9 скликання! А це означає, що запит на цей законопроект та його політична підтримка вражає. Сподіваюсь на таку ж високу підтримку цього проекту закону й під час розгляду його у першому та другому читанні. Це чудовий подарунок Україні до 25-ї річниці Конституції та 30-ї річниці незалежності. Тож прошу долучатися до обговорення», – закликав Руслан Стефанчук.